

Eduard Petiška

*Proměny
Jakuba Vinanta*

Průběh o převtělování duší

2. vydání

CHRONOS

CHRONOS

Eduard Petiška

*Proměny
Jakuba Vinanta*

Příběh o převtělování duší

CHRONOS

© Eduard Petiška, 2003

ISBN 80-86722-05-8

1.

Hovořili jsme toho večera o bezvýznamných věcech. Hrozila válka a každý z nás se opatrně vyhýbal hovořit o ní. Byla to opatrnost chodce, jenž kráčí na laně a varuje se přemýšlet o hlubině pod sebou. Jeden z mých přátel hovořil tehdy o převtělování duší, o němž, jak pravil, četl právě několik znamenitých knih. Nepokládal jsem tento hovor za významnější než to, co předcházelo a vyslechl jsem jej jednak proto, že sám dobře vím, jakou slast působí sdělování nabytých znalostí a chtěl jsem svému starému příteli dopřát onoho požitku.

O jedenácté hodině jsme se zvedli. Chladný podzimní vítr se nám opřel do ohrnutých límců, sotva jsme vyšli do tmavé ulice. Bydlil jsem dál než moji přátelé a poslední a nejdlejší úsek cesty jsem musil jít sám. V noci dostávají věci nejdůvěrněji známé jinou tvář a noční ulice se podobá téže ulici za dne méně než pravá ruka levé. Abych se zbavil tísnivého pocitu, nutil jsem se do přemýšlení o předmětu našeho rozhovoru. Opakoval jsem si v duchu vlastní slova: „Rád věřím, že není síly na světě, která by mohla zničit život, ale hranice života není určitá. Je-li nějaké zařízení, jež nazýváte duší, pak mi připadá dětskou pohádkou, chtít ji přestrojovat do různých těl, neboť duše a tělo tvoří jednotu a není možno odtrhovat je od sebe, jako nelze odtrhovat hmotu od tvaru, aniž by nenastala hluboká proměna v obou případech. Vezměte soše tvar a přestane být sochou, vezměte soše bronz, z něhož byla ulita, a její tvar se ztratí i s hmotou. Kdyby byla věčnost, kdyby byla nesmrtelnost člověka jako individua, skutečností, nesměla by se duše zříkat svého těla. Moje duše, duše Jakuba Vinanta tkví v mé kůži, v mém oku právě tak jako třeba v levé noze.

Je proto nemožné, aby se stala náhle, na pokyn božských bytostí duší kočky, jejíž duše je pokryta srstí, jejíž duše nazírá okem, které se zužuje a rozšiřuje. Pohleďte přece: což není duše každého z nás jiná, jako se liší i naše těla? Což netvoří s nimi jednotu? A kdybych i nakrásně připustil, že duše vylétne umírajícímu z hrdla, aby zabydlila novou bytost, možná zvířecí, jak by mohla v těle ptáka rozvíjet své vlastnosti, ctižádost či umírněnost, neměla-li by svůj lidský tvar, ruce, ústa a mozek. Ostatně, – neobávám se smrti, nejdeme do cizí krajiny. Máme tam plno známých. Přidáme tam to, co je nám všem obecné – svou individualitu necháme na zemi. Zemřeme s tělem.“

Zatím, co jsem tak hovořil sám se sebou, přišel jsem na křižovatku. Vítř tu porouchal elektrické vedení a lampa nad křižovatkou nesvítla. Kruh temnoty se rozlil do všech čtyř stran. Přecházel jsem zvolna ulicí, vyhýbaje se kalužím, jež se slabě leskly. Vystupoval jsem už téměř z okruhu tmy, když jsem spatřil u vrat domu, v kterém všechno spalo, kočku. Zastavil jsem se na chvíli. Uvažoval jsem: „Jak může někdo tvrdit tak směšné věci jako je převtělování. Tahle záležitost byla snad dobrá, aby zajistila slávu Ovidiovi. Cožpak se mohu vžít do života kočky se svou duší člověka, uvyklého odstínům v myšlení a řeči?“ Vzápětí mne však napadlo pokušení, abych zkusil, nemohu-li si opravdu život kočky představit s určitostí podobnou té, s jakou si mohu představit své zítřejší ranní probuzení, když se mi zachce. Do této chvíle jsem byl hluboce přesvědčen, že je nemožné pochopit život kočky lidskou duší. Nyní jsem byl na pochybách, neboť být pevně přesvědčen znamená často zasít i prvé zrnko pochyb. Kočka se krčila u vrat a dívala se na mne vzhůru, klidně a vyčkávavě. Soustředil jsem všechny

své myšlenky na ni. Náhle jsem měl pocit, jako bych obrůstal srstí, hladkou a černou, jako by se mé nehty prodlužovaly v drápy a nesmírná síla tlačila k zemi mou šíji, takže jsem padl na ruce a na kolena. V tom okamžiku kočka zmizela neviditelným otvorem ve vratech. Vstal jsem, polekán sám sebou a spěchal jsem domů. Bolela mne hlava. Ráno jsem nepřikládal příhodě zvláštního významu. Myslíl jsem, že to byl sen. Byl to však jen počátek.

Snad bych byl na příhodu zapomněl, kdyby se mi nepříhoda jiná, podivuhodnější, která měla geometrickou řadou rozmnožit sled podivných příběhů, jež se mi staly osudnými.

Několik dní po tom, kdy jsem se setkal s kočkou, přecházel jsem ulici „Na dobrém vzduchu“, která nemá se svým pojmenováním nic společného a na jejímž konci je Šavlovo knihkupectví. Nemohu říci, že bych měl knihkupce Šavla rád. Patří k tomu druhu lidí, jež jsou se všemi zadobře a proto nemají přátel. Rámy výkladních skříní plných knih byly čerstvě nalakovány. Uvykl jsem každý týden chodit ke knihkupci a listovat v nových i starých knihách a zbyl-li ze tří knihkupců v městě jen pan Šavel, musil jsem vstoupit do jeho krámu, jestliže jsem nechtěl porušit své zvyklosti.

V krámě nikdo nebyl. Na zemi ležely rozprostřené na kartonech staré knihy, patrně z něčí pozůstalosti. Shýbl jsem se zvědavě nad hromadu.

„Dobrý den,“ ozvalo se za mnou, „nemám to ještě roztríděné. Ale jestli z toho něco chcete, řekněte mi, dám to stranou.“

Za mnou stál knihkupec Šavel, silný, zarudlý v obličejí.

Prohlížím rád staré knihy v těžkých lipských vazbách, jejichž první čtenáři už zemřeli. Občas z nich vypadne uschlý čtyřlís-

tek, lupen růže nebo rodinný lístek na slavnost na Žofíně. V hromadě knih však nebylo nic zvláštního. Nedokonalé vydání Goetha, Ginzkey, Uhland...

„Majitel téhle knihovny byl Němec?“

„Ne, Čech,“ řekl knihkupec, „profesor na gymnáziu. Část knih si už páni rozebrali.“

Chtěl jsem se zeptat, kteří páni, ale nezáleželo mi na tom. Měl jsem v ruce Jana Slavomíra Tomíčka: Děje anglické země, vydání z roku 1849. Otevřel jsem namátkou. Richard II. Boje s Francouzy a Skoty. Wichřice občanská...

„Majitel knihovny zemřel?“ otázal jsem se.

„Ten je za horama,“ zabručel Šavel.

„Na profesora je to malá knihovna,“ řekl jsem rychle.

„Vždyť vám povídám, páni si ji rozebrali. To bylo knih! Jen slovníků co tam bylo.“

Nevěděl jsem, jak odpovědět a neodpověděl jsem proto. Šavel měl pověst špatného, ale i dobrého straníka. Konec konců, co mi bylo po tom.

„Mě taky znárodnili,“ dodal knihkupec s lehkou výčitkou. „A – “ mávl prudce rukou, „nestojí to za nic.“

Zvedl jsem hlavu. Stál za pultem, silný, se zarudlým zátylkem, oči za brýlemi s černou obrubou, s vlasy ustupujícími s temene hlavy nazad a do stran. Snažil jsem se číst v jeho očích a náhle jsem cítil, že jsem vržen k pultu, ke knihkupci. Cítil jsem, jak mi praská kůže, jak se přelévám do muže, který stál proti mně. Vstoupil jsem do knihkupce Šavla a udiven jsem zpozoroval jeho očima, kterak se mé tělo hroutí a padá k zemi.

Zvolal jsem:

„Pro Boha, pane, co to děláte!“ Ale byla to ústa pana Šavla, která zvolala. Hleděl jsem s obavami a úžasem na své ležící tělo, které

odnášeli přivolaní lidé z krámu do auta stojícího při kraji chodníku. Pocítil jsem i bolest loučení, když se auto s mým tělem rozjelo.

Když zmizelo za rohem, nebylo o tom už pochyb. Stal jsem se knihkupcem Šavlem.

2.

Knihkupec Šavel vyjmul ze zásuvky fotografii maršála Stalina. Otevřel výkladní skříň a snažil se umístit fotografii mezi knihami, ale nedařilo se mu to.

„Rám by to potřebovalo,“ bručel, „rám. Ale kde ho vzít.“ Slídl očima po krámě. Pak si vzpomněl. Otevřel jinou zásuvku a vytáhl z ní rozměrný zasklený obraz. Na sklo obrazu kápl do čtyř rohů trochu lepidla a přilepil maršálovu fotografii. S uspokojením odstoupil od pultu a pozoroval své dílo. Rám obrazu byl černý a stříbrný.

„Vkusné je to,“ řekl knihkupec sám sobě. Náhle svažtil čelo. Fotografie nepokrývala celé sklo. Dole byla škvíra a bylo v ní možno číst nápis obrazu pod sklem. Knihkupec ustríhl pruh červeného krepového papíru a přikryl jím nápis.

Sotva upravil výlohu, vstoupil do knihkupectví místní notář, doktor Vágner. Pozdravili se. Notář se přehraboval roztržitě v brožurách, ležících na skříni a uvažoval o tom, co chtěl říci. Nečetl mnoho knih, kromě svých zákoníků a nařízení. Kdysi před lety napsal několik milostných básní, které mu zhudebnil zdejší skladatel a které mu vynesly chválu u městské smetánky a tento snadný úspěch ho naučil pohrdat literaturou. Od té doby nečetl ani písně Závišovy, jež mu tehdy poskytly inspiraci k vlastní tvorbě. Četba ho zdržovala od jiných

důležitých prací. Záležely poslední dobou v získávání vlivných přátel mezi komunisty a ve vymýšlení příznivých zpráv pro jejich protivníky, čímž se snažil zajistit si i druhou stranu. Tak měl, aniž o tom věděl, velmi blízko ke knihkupci, který však ukazoval notáři jen tvář dobrého straníka, obávaje se jeho moci.

Notář byl rozčilen, dověděl se od kteréhosi známého, že knihkupec je patrně zapojen do podzemního hnutí. To notáře polekalo, zvláště proto, že si nemohl vzpomenout, o čem s knihkupcem naposled hovořil a jak se knihkupci tehdy jevil. Rozhodl se setřít starý dojem a nahradit jej novým. Ale nevěděl, jak začít. A knihkupec mlčel. Notář si konečně všiml nápisu na jednom sešitku. „Poslední procesy“. Zvedl jej do výšky a nechal jej dopadnout zpět na dřevo. Potřásl hlavou:

„S tím nemohu jako právník souhlasit.“

Ale knihkupec mlčel a ořezával si tužku.

Notář byl rázem přesvědčen, že se o knihkupci dověděl pravdu. Dodalo mu to odvahy a dodal:

„Takové procesy jsou protiústavní.“

Knihkupec zvedl s podivem oči od ořezávatka a odpověděl rozvážně:

„Inu, zrádci národa se odjakživa trestali.“

Notář zavěťřil znepokojeně. Pokračoval nejspíše a poněkud zmaten:

„Jsou-li to opravdu zrádci.“

„O tom nesmíme pochybovat,“ řekl knihkupec, jenž vycítil, že se mu notář vzdal na milost a nemilost.

Notář poznal, že chybil a snažil se zachránit, co se zachránit dá. Buď je knihkupec opravdový komunista a pak jsem provedl neodpustitelnou věc, uvažoval, nebo je členem podzemního hnutí a pokládá mne za vyzvědače. Nejmoudřejší však bude, ustoupím-li,

dokud nebudu mít o knihkupci více zpráv.

„Vezmu si tu knížku,“ nutil se notář do bezstarostného hlasu kupujícího, „ať se o procesu poučím,“ pokusil se o chabý žert.

„Někteří lidé by se měli stále poučovat,“ řekl knihkupec zlomyslně. Neměl rád notáře, který nekupoval knih a zrazoval od toho své přátele.

Notář se té věty poděsil. Odpočítával peníze a přemýšlel usilovně, kterak zlepšit své postavení v očích knihkupce. Nutil se do úsměvu:

„Člověk nemá nikdy nadbytek poučení. – Abych nezapomněl, večer je schůze strany.“

„Vím,“ řekl knihkupec stručně a notář si vyložil tuto stručnost jako vypovězení nepřátelství.

„Bude se prověřovat,“ prohodil knihkupec, podávaje zabalenou knížku notářovi.

Notář rozpačitě pokynul hlavou a vyšel z krámu. Ve dveřích se téměř srazil s mužem, který chtěl vstoupit do krámu, při čemž mu vypadla právě koupená knížka z ruky a vyklouzla ze svého obalu, neboť knihkupec šetřil papírem. Přicházející si přečetl nápis na knize. Notář knihu zlostně zvedl a vecpal ji do kapsy. To mi ještě chybělo, myslil si, aby lidé ve městě o mně říkali, že kupuji marxistickou literaturu.

Nový příchozí byl knihkupec Strnad, jenž odhlásil živnost těsně před tím, než začal živnosti přejímat stát. Byl pyšný na svůj chytrý kousek, jak tento čin rád nazýval mezi svými známými. Byl hrdý na to, že se vyhnul jednání se státem. Žil nadějí na státní převrat. Byl už starý a čekal stále návrat starých časů. Ke svému kolegovi Šavlovi nechodil často. Záviděl mu poněkud, že zůstal při svém oboru, ačkoliv Šavlovi krám už také nepatřil. U svých příbuzných dával však okázale najevo, kterak pohrdá knihkupcem Šavlem, renegátem svého stavu.

Kdykoliv Šavel spatřil starého Strnada, bylo mu, jako by viděl své vlastní oživé svědomí. Nabídl starci židli. Strnad kývl hlavou směrem ke dveřím:

„Odkdy pak kupuje tenhle ten knihy?“

A nevyčkávaje odpovědi rozhovořil se se stařečkou vášní, jež tak ráda poslouchá zvuk vlastních slov, ale nedovede už posoudit přesnost vlastních myšlenek.

„Byl to hodný chlapec. A má hezké dcery. To jsem nevěděl, kupuje si jejich literaturu. Ten neskončí dobře, pamatujte si to, pane Šavel. Potřebuje si kupovat...!“ a stařec mávl ukazovákem na hromádky časových brožur.

Knihkupec Šavel se naklonil k starci, který začínal nedoslýchat:

„To je ten pravý!“

Stařec se zaradoval, až se rozkašlal. Přisvědčil:

„Šizunk je to.“ Zatvářil se však přísně:

„Vy na tom nejste líp.“

Knihkupec sebou trhl.

„Hovoří se o vás mezi lidmi.“

„Hovoří se tak a hovoří se i jinak,“ mínil knihkupec.

„Jste ve straně a to je vada,“ řekl stařec.

„Co mám dělat,“ řekl knihkupec. „Jsem malý člověk, co zmohu? Jeden člověk nic neplatí, nic nezmůže. Já na tom nic nezměním.“

„Pomáháte jim, kýváte jim na všechno,“ tvrdil stařec, „je třeba říci: dost.“

„Vám se mluví o vzpouře, vám je dobře.“

„Toť se ví,“ usmál se stařec, „provedl jsem chytrý kousek. Nic vám nebránilo udělat to jako já.“

„Nasadili by mne do dolů. Vás už pod zem nepošlou,“ bránil se knihkupec.

„To je to,“ zatrpkl stařec, „máte se od nich.“

„Prosím vás,“ rozčilil se knihkupec, „vždyť nikdo nekupuje knihy. Podívejte,“ naléhal tlumeným hlasem, „Šolochov i Gorkij i Puškin – nic jsem neprodal. Lidé jsou nedůvěřiví. Už jsem o tom hovořil s Krausem –“ A knihkupec se odmlčel. Uvědomil si, že nemusil vyslovovat jméno předsedy místní stranické organizace před starcem. Stařec však přeslechl zabrán do vlastních úvah:

„Angličani a Francouzi by se prodávali.“

Knihkupec pokrčil rameny. Bylo mu nevolno. Litoval, že se dal strhnout k této rozmluvě. Nemohl se zbavit dojmu, že někdo jejich rozhovor poslouchá. Přemohl však svou nevolnost a zasyčel starcovi do ucha:

„Nesouhlasím s nimi.“

Stařec pokýval hlavou: „A co z toho? Je třeba činů, dokažte, že nesouhlasíte.“

„To je nesmysl,“ horlil knihkupec, „také nestrkáte ruku do ohně, abyste se přesvědčil, že pálí.“

„Ale vy už jste v ohni a shoříte tam, nevyběhnete-li z něj,“ prorokoval stařec.

„Cožpak záleží právě na mně?“ téměř zvolal knihkupec. „Rozhlédněte se kolem sebe, jak se chovají jiní. Nejsem nejdůležitější.“

Stařec vstal:

„Každý odpovídá sám za sebe a každý je nejdůležitější sám u sebe. Myslím to s vámi dobře, jste od našeho stavu.“

Stařec se rozloučil a vydal se na další pochůzku. Dny se mu rozpadaly na řady malých návštěv. Větril stále po nových zprávách s nedočkavostí a obavami, aby nezemřel dříve, než se naplní jeho přání.

Knihkupec se po jeho odchodu zasmušil. Měl rád klid. Rozmluva se starcem ho znepokojovala. Není možno svobodně se rozhodnout. Všude naráží člověk na hranice. Utekl by.

Ale kam? Věděl, že hranice, na které naráží při svém rozhodování, neleží venku, ale v něm – a že by je přenesl v sobě i jinam. Nemohu jinak, vzdychl. Kdybych tak mohl vyklouznout ze všeho, i ze své kůže, a ztratit odpovědnost za své činy. Není doba dost nejistá, aby se člověku nezdál kterýkoliv čin zároveň dobrým a zároveň špatným?

Knihkupec rozsvítil v krámě a postavil se k zaskleným dveřím. Díval se ven, na ulici. Byla už skoro tma. První kapky večerního deště sjížděly po okenních tabulkách.

Nejlépe bych udělal, uvažoval, přimhuřuje oči před ostrým světlem kolemjedoucího auta, nejlépe bych přece asi jen udělal, kdybych vystoupil ze strany. Aspoň by měli ti, kteří jdou proti vládě, o mně jistotu a důvěřovali by mi. Takto mi nedůvěřuje nikdo, ani praví ani leví. Kdybych byl ženat, poradil bych se s ženou. Ženy mají dobrý čich a to je leckdy lepší než dlouhé rozumování.

Knihkupec se podíval na hodiny. Bylo půl šesté. Zdálo se mu, že čas zůstal stát.

Za sklem dveří se objevila tvář. Notář vstoupil opět do krámu. Nutkalo ho to vrátit se. Měl svůj plán.

„Teď ode mě odejel soudruh poslanec Švach,“ řekl skoro ještě mezi dveřmi a zpytavě se podíval na knihkupce, jak zpráva zapůsobí. Ale knihkupec nedal na sobě nic znát.

„Přicházím k tobě, poněvadž si myslím, že tě bude zajímat, o čem jsme hovořili,“ snažil se notář o důvěrný tón. Knihkupec vyčkával.

„Hovořilo se o zřízení nového knihkupectví ve městě. Byl jsem důrazně proti tomu. Řekl jsem, že toto knihkupectví úplně postačí, nehledě k tomu, že je to knihkupectví naše, stranické a o nakladatelské podniky nestojíme.“

Knihkupec chtěl říci, že je mu lhostejné, zřídí-li se ve městě ještě jedno knihkupectví nebo nic, ale pak si odpověď rozmyslil.

„Věděl jsem to,“ zalhal.

Notář zakolísal. Je možné, aby byl knihkupec lépe zpraven o rozhodnutí stranických orgánů než notář? Strach, který začal z něho zvolna opadávat, opět v něm vyrůstal. Knihkupec bude dnes večer patrně svědčit proti němu. Nedá se už nic dělat. Notář couvl ke dveřím. Knihkupec byl spokojen svým výrokem. Dostal moc nad tímto obrýleným člověkem. Zajal ho.

„Dobrá,“ řekl notář, „nevěděl jsem, že máš tak čerstvé zprávy.“

„Dalo se to čekat,“ namítl knihkupec s úsměvem, který notáře odradil od dalšího rozhovoru. Rozloučil se a odešel.

Knihkupec vzal hák a spěchal stáhnout roletu u výkladní skříně. Před výkladem se zarazil. Červený krepový papír, jímž zakryl nápis pod sklem, se shrnul a každý jej mohl přečíst – T. G. Masaryk zasloužil se o stát. Knihkupec Šavel se ohlédl, zda někdo nespatriil, co se stalo. Ale ulice byla téměř liduprázdná. Rychle odemkl výkladní skříň, položil krepový papír na své místo pod maršálovu fotografii a zatížil konce papíru silnými svazky.

Zamkl krám a tu ho napadlo, že si osudné nehody mohl všimnout notář, když vyšel z krámu. Pot vyvstal knihkupci na čele. Zhasl v krámě světlo. Nebude notáře chránit, říkal si. Dnes večer na něho zaútočí. Bylo by mi nepříjemné, uvažoval, kdyby mne vyloučili ze strany.

A knihkupec si pospíšil na večeři, aby nezmeškal začátek prověřovací schůze.

3.

Když jsem se probudil, spatřil jsem zvláštní bílý útvar, který jsem zprvu pokládal za bílý klobouk, podobný onomu širáku, který nosívá Don Juan v Mozartově opeře. Jen pomalu si mé oči uvykly oddělovat barevné skvrny přesnými hranicemi a jen pomalu dostával svět kolem mě obvyklé obrysy dveří, lenošky a pokrývky. To, co jsem měl za bílý širák, byl ve skutečnosti cíp zasněžené střechy protějšího barokního domu. Mezi pohledem z okna a lůžkem, na němž jsem ležel, stála žebra ústředního topení. Pozvedl jsem ruku a tu jsem uslyšel vedle sebe ženský hlas. Neuvědomil jsem si, co říká. Zdálo se mi, že hlas uvedl do pohybu vzduch v místnosti, smutně páchnoucí desinfekcí. Pak jsem uviděl tvář. Patřila ženě a žena se mě na něco ptala. Nebyl jsem schopen odporu. Přikývl jsem. Vzápětí se dotkl mých úst vlažný okraj sklenky s vodou a několik krůpějí mi steklo po bradě.

Začala se mi vracet paměť. Jako by se mi v lebce pohnulo kyvadlo.

„Jak se jmenuji?“ zašeptal jsem ztěžka.

„Jakub Vinant,“ řekl trpělivý hlas.

Uspokojilo mne to natolik, že jsem začal uvažovat. Čím více jsem přemýšlel, tím méně jsem byl schopen učinit sebemenší závěr. Podivuhodné bylo, že jsem byl, přes neobvyklost svého postavení, naprosto klidný. Nepamatuji se, že bych byl kdy v celém svém životě tak klidný jako nyní.

Zamhouřil jsem oči a měl jsem sen. Plul jsem v malé lodce sám po klidné a nesmírné hladině jezera. Ovzduší bylo klidné a mírné jako podvečer vysoko v horách. V průzračné vodě jsem viděl množství ryb, které pluly brzy sem a brzy tam, zdánlivě zmateně a bez

cíle. V hemžení kaprů, štik, bělic, okounů, cejnů a zázračných hlubinných ryb jsem spatřil žraloky i velryby. A jedna ryba pohlcovala druhou, větší ryby polykaly ty menší a stávalo se, že i menší ryba polkla větší, nadula se jako míč a praskla. Nahoře na hladině byl klid, ale dole pod ní byly přepady, vábení, úniky a vzájemné pohlcování. Viděl jsem žraloka, jenž pozřel tisíc malých rybek, jež mu opět unikaly z tlamy a jenž nakonec přežrán zdechl. Viděl jsem ryby vrhat se do vlastní zkázy, neboť zkáza brala na sebe nádhernou růžovou světélkující tvář. Spatřil jsem i nešťastné ryby, jejichž bok provrtávali malí dravci s ostrými ploutvemi. A viděl jsem v pestré směsici ryby hrdé, s ploutvemi na způsob vztyčených korouhví, ryby ponížené plující v jejich stínu, ryby pokryté slizem pochlebnictví požírané za odměnu velkomyslnými žraloky. Zdálo se mi, že všechny ryby spěchaly k stejným cílům, buď pohlcovat nebo býti pohlčeny a nad tím vším byla klidná hladina plná míru, zrcadlící vybledlou tichou modř vysoké oblohy.

Tentokrát mne vzbudil hovor. Na vedlejších lůžkách se hovořilo polohlasem.

„Přijde prý ještě před polednem.“

„Proto nám dali do vázy chvojí.“

Cítil jsem se občerstven spánkem a posadil jsem se na lůžku. V místnosti byly ještě čtyři postele. Židle v mých hlavách byla prázdná. Ošetřovatelka odešla.

„Podívejme,“ obrátil se ke mně obličejem jeden z nemocných, „už jste se prospal?“ Měl dobromyslnou tvář bernardýna a přebytečná kůže mu tvořila váčky na obou tvářích.

„Kdo má přijít?“ otázal jsem se. Byl jsem zvědav a potěšilo mne, že je tomu tak, neboť nemocným bývá vše, co se kolem nich děje,

lhostejné. Má zvědavost mi připadala jako první znamení navracejícího se zdraví.

„Ministr zdravotnictví,“ pravil dobromysl-ný obličej, „přijde si prohlédnout nemocnici.“

Znal jsem ministra z fotografií uveřejňo-vaných v novinách. Stával tam obvykle se za-hraničními socialistickými kněžími nejružněj-ších církví. Sám nosil okázale kolárek římsko-katolického kněze. Nemohu říci, že bych byl zvlášť klerikálně založen, ale také jsem nebyl bezbožec. Snad to souvisí s tím, že nepodléhám žádným fanatickým úchylkám. Krajnosti se mi odjakživa hnusily. Netvrdím, že bych miloval střední cestu, která je v jistém smyslu rovněž krajností. Kdykoliv jsem volil směr, volil jsem jej mezi střední cestou a krajností. Tak jsem se stával přívržencem vždy spíše skeptickým než nadšeným. – Obdivoval jsem poezii církve, pestré průvody svatých, zázračné příběhy a byl jsem nakloněn pokládat mnohé z těch věcí za filozofii předkládanou lidu v nádherných vzru-šujících obrazech. Nikdy se mi však nepodaři-lo představit si spojení vědeckého socialismu s řádem církve, jejímž životním údělem bylo po staletí odporovat vědě, nepřítelkyni zázraků a svatosti. Nečekal jsem ovšem, že ministr mi odhalí rozluštění hádanky. Filosofické systémy se mohou v jednotlivci dožít neočekávaných kompromisů, zatím co společnosti řídící se řá-dy těchto systémů mohou spolu vésti války. Ži-votní názor jednotlivce může být veden přesně zaměřenou ctižádostí, nenávistí i náklonnost-mi a podlostí a to vše může obrousit hrany ne-přátelských filozofií a slít je všechny do jedno-ho džbánu, aniž by praskl. V lidské společnosti se však tolik protichůdných ctižádostí, pocitů a povah navzájem potírá, mísí a mate a jen proto se mohou udržet tradiční názory a filo-zofické zákony. Jsou to skaliska, na nichž se

lid zachraňuje z vlnobití, jsou to záchrany trosečníků a zářící pevniny ve tmě. Hle, pro to je zapotřebí obří námahy a nesmírné ztráty krve k nahrazení těchto ostrovů novými pevninami, neboť mezi starou a novou pevninou leží údobí tmy, které se lid děsí.

Do místnosti vstoupila vrchní ošetřovatelka, přeběhla očima řadu lůžek, setrvala na chvíli zrakem na váze s chvojím a opět vyšla, zavírajíc za sebou tiše dveře. Nemocní ztichli očekáváním. Na chodbě zavířil shluk hlasů. Dveře se otevřely. Primář odstoupil, aby uvolnil vstup vysokému muži mohutného vzrůstu, oblečenému v tmavý oblek. Ministr. Za ním vkročilo do místnosti několik lidí, které jsem neznal, mezi nimi i hubený muž s hustým obočím a úzkým nosem.

Dobromyslný muž na vedlejší lůžku na mne mrkl: „Poslanec Švach.“ Tvářil se při tom spiklenecky. Slýchal jsem to jméno. Bylo spojováno s mnoha pověstmi a dohady. Možná, že si můj soused vzpomněl na nějaký z oněch příběhů, které měly všechny ráz zlomyslných pomluv.

Společnost vedená primářem pokročila až k oknu a zakryla mi výhled na městské střechy. Ministr se tvářil přívětivě a laskavě se usmíval. Poslanec Švach vyhlížel ještě hubeněji vedle statného ministra. Podíval jsem se mu do očí. Byly ocelově šedivé a chladně, neúčastněně pozorovaly železnou pelest mé postele. Zvedl jsem se na lůžku přitahován jeho očima. Ztrácel jsem se v nich. Záchvat nedal na sebe dlouho čekat. S úžasem jsem viděl sám sebe padat na znak na podušku. Primář se ke mně sklonil a uchopil mou ruku v zápěstí. Ministr couvl od mého lože. Ztratil jsem vědomí. Snil jsem, že stojím před zrcadlem, ale v zrcadle byla tvář poslance Švacha. Přejel jsem si rukou

límece kabátu a píchl jsem se o nepoddajnou ží-
ni. Cítil jsem bolest v prstu. Poslanec v zrcadle
se zatvářil mrzutě. Nebyl to sen. Ztratil jsem
opět své tělo. Byla to skutečnost.

4.

Poslanec Švach seděl ve své pracovně a fukal
ořezaným hrotem tužky na bílou čtvrtku papí-
ru. Na papíře narůstala stáda teček, které spo-
joval čarami. Pracovna byla rozlehlá. Patřila
před časem bohatému kožešníkovi, jenž nešet-
řil nákladem a zařídil ji s měšťáckým vkusem,
který je vypočten na to ohromit jiného měšťá-
ka přepychem. Kožešník byl odsouzen na dva-
náct let do vězení a k zabavení majetku, ne-
boť prý měl styky s cizinou. Pracovna s obrazy
v secesních rámech však zůstala na svém místě
a sloužila novému pánu. Knihovna za dob své-
ho dřívějšího majitele poloprázdná, byla nyní
nacpána knihami v pěkných vazbách. Poslanec
je koupil hromadně v aukci. Knižní inventář
dodával pokoji vzhled místa učených rozprav
a moudrých myšlenek. I malba pokoje byla la-
děna do vážných, zšeřelých odstínů a v klid-
ných chvílích, kterých měl poslanec velmi má-
lo, odhadoval její jakost zkušeným okem řeme-
slníka. Býval malířem pokojů. Kdysi před pat-
nácti lety zanechal řemesla ohroženého hospo-
dářskou krizí jako tolik jiných řemesel a roz-
hodl se užívatí úst místo rukou k vydělávání
peněz. Vstoupil do národně socialistické stra-
ny a než si odbyl období vlasteneckého soci-
alismu, přišla válka, jež mu zavřela ústa. Li-
toval toho, začínal mít právě vliv. Nezbyvalo
mu nic jiného, nežli se chopit opět štětce. Ne-
rad dával něco v sázku a měl-li volit mezi ma-
lým jistým úspěchem a velkým nejistým, sáhl

vždy po malém, ale bezpečném. Tímto způsobem by se byl jistě dostal velmi daleko, nebýt příchodu Němců. Málem by byl získal význačné postavení ve straně Národního souručenství, ale včas se stáhl mezi své náradí a hrnce s barvou, neboť cítil, že by šlo o úspěch velmi nejistý. Opatrně vyčkával. Hovořil-li se svými německými zákazníky, neskrýval se se svou vírou ve vítězství německého nacionalismu, před českými zákazníky se choval opatrně a chválil, podle způsobu, který se mu osvědčil v letech jeho politické činnosti, jen to, co chválili zákazníci sami. Tak nabýval důvěry u lidí protichůdných názorů a byl přizván do jednoho z tajných národních výborů, kterých bylo ve městě více, aniž by o sobě navzájem věděly. Když přišel konec války a národní výbory vystoupily na veřejnost, udiveny nad tím, že je jich několik, přišel první s myšlenkou sestavit z nich jeden jediný. Nebylo jiné cesty. Podporován řemeslníky a drobnými měšťany, zaujal výhodné postavení v ústředním národním výboru. Sotva vjel do města první sovětský tank, byl malíř pokojů přesvědčen, že nelze navazovat tam, kde skončil. Zúčastnil se zakládající schůze levicové strany a začal stoupat po stupních politické slávy klidně a bezpečně, jak to odpovídalo jeho povaze.

Poslanec Švach přestal fukat tužkou na papír. Vzpomínal na slova, která řekl ministr zdravotnictví, když vycházeli dnes dopoledne z nemocnice. Jela právě kolem nákladní auta a nebylo rozumět. Nezeptal se ministra, co říkal a přikývl mu. Teď ho to mrzelo. Nebylo rozvážené přikývnout ministrovi na neznámou věc. Oba jsou přece zástupci různých stran a i když dnes není mezi nimi téměř žádného rozdílu, přece jen si nebyl jist, zda neprovedl pošetilost.

Někdo klepal na dveře. Poslanec odložil tužku.

„Dále.“

Vstoupila jeho žena. Žil s ní už deset let. Byla z těch žen, u kterých nelze určit stáří. Nevyhlížela ani staře ani mladě a ostré rysy v jejím obličejí připomínaly pravidlo, jež tvrdí, že manželství zanechává časem stopy podobnosti v tvářích obou druhů.

„Myslila jsem, že bys mi mohl dát peníze,“ řekla mírně.

„Oho,“ řekl poslanec a vzal opět tužku mezi prsty.

„Nemůžeš mě nechat bez peněz,“ odpověděla manželka na poslancův odmítavý pohyb. Stahovala si roztržitě zelený svetr přes hubené boky a vypadala ustaraně.

„Dohodli jsme se, že mi budeš dělat tajemnici,“ namítl.

„Dělala jsem, co jsem mohla,“ ozvala se žena.

„Za to jsi také dostala peníze,“ řekl poslanec a podíval se z okna. Sněžilo.

„Ale za minulý měsíc jsem nedostala nic,“ zašeptala žena.

„Za minulý měsíc?“ protahoval poslanec. „Neudělala jsi ani tohle,“ řekl a nakreslil na papír zcela nepatrnou tečku.

Manželka se ohlédla, chtěla se posadit. Zřejmě se připravovala na delší rozhovor.

„Vyřídíme to krátce,“ zarazil ji poslanec, „nemusíš si sedat.“

Žena se chabě vzpřímila:

„Přece víš. Byla jsem nemocná.“

„Za to tě nebudu platit,“ řekl poslanec rozhodně a podškrtnl rozhovor, který pokládal za ukončený, tlustou čarou na papíře.

Manželka chtěla ještě něco říci, ale pak si to však rozmyslila, zvítězily v ní pocity, které si odnesla do života z malého, stísněného úřednického prostředí, v němž prožila své mládí.

Její vzpoury byly vždycky nepřesvědčivé. Prohrávala své spory už dříve, nežli je začala. Plaše odešla.

Poslanec se usmíval nad svým snadným vítězstvím. Jeho otec byl deputátník na panském statku. Naučil ho vážit si peněz. Každý groš, putoval do malovaného bezuchého hrnku na polici. Poslanec cítil živou radost ze šetrnosti a vychutnával majetek a vlastnictví jako něco nového, co nebylo dopřáno předcházejícím generacím jeho rodu. Každá věc, kterou získal, ať už jakkoliv, hrála ho stejným způsobem, jako chlapce první polibek. Patřil k vlastníkům, kteří žijí rozmnožováním statků a šetrností, aniž pomýšlejí na účel tohoto hromadění. Byl to druh lásky, ztrácející se v sobě, bez zbytečné otázky, narodí-li se dítě. Poslanec nebyl schopen zapomenout své vlastnické pocity, jak se to stává často u potomků starých měšťáckých rodin. Ti potvrzují svůj nedostatek vlastnického cítění buď nehoráznou rozmařilostí nebo prostým nedbáním dědictví, jež jim uložila jejich měšťanská třída a zaměřují své úsilí jiným směrem, který nemá s hromaděním naprosto nic společného. Což nejsou řady sociálních revolucionářů, vzešlých z měšťanské třídy postačujícím dokladem? Poslanec Švach, jenž poprvé našel pramen, pil plnými doušky nebezpečný nápoj. Necítil rozporu mezi svým vystupováním na řečnické tribuně, kde se zastával socialistických požadavků ve věci soukromého vlastnictví a držení výrobních zdrojů, a mezi tím, co činilo potěšení jeho soukromého života. Tato nejednotnost ve veřejném vystupování a v soukromí je ostatně dosti častým zjevem u velké části lidí, kteří jsou vždy ochotni pokládat u ostatních za mrzkost to, co u sebe omlouvají. Tak i poslancovi se zdál způsob života předpisovaný učení strany dosti dobrým pro lid,

jehož předním úkolem za jakékoliv vlády bylo platit daně a prolévat krev ve válkách se střídavým úspěchem. Sám však dával přednost tomu, v čem nacházel zalíbení, právě tak jako nemravný zákonodárce, který předkládá lidem zákon ustrojený do ctnostného kabátu, zatím co jeho ruka odhaluje v skrytu nahotu zamilovaného zločinu. Nebylo v něm rozporů, které probouzí u lidí stav duše, nazývaný náboženství. Byl si příliš jist sám sebou, než aby vkládal jistotu do neurčité bytosti boží, jež neskýtala žádných záruk kromě té, že se její moc zdála stejně prokazatelná, jako život krále Davida na měsíci. Poslanec ostatně nebyl schopen chápat jiné věci než věci hmatatelné a byl ochoten zjednodušovat sebesložitější otázky, bylo-li to na prospěch srozumitelnosti, bez ohledu na to, ztratí-li tímto pochodem podstatný kus pravdy. Jeho povaha vyvěrala ovšem z jeho zkušeností, neboť nic na světě nepřichází ze vzduchu, ale vše z lidského konání a závěr je poslední pohyb našeho činu. Osudné poměry prostředí z něhož vyšel, mu nedopřály zvláštních škol a sám neměl – jsa povahy spíše činorodé, než přemýšlivé – chuti ani zájmu mařit čas čtením knih. Nedostatečné vzdělání dopřává člověku jistotu a sebedůvěru, kterou postrádá poučená hlava, jež nasála s učeností i nejistotu plavce, nalézajícího se po dlouhé plavbě uprostřed moře, jehož obzoru nelze dohlédnout. Poslanec se procházel údolím své nevědomosti, která mu odpírala štěstí moudrých, štěstí pochybovat. To vše bylo samozřejmě jeho výhodou; dovedl být poslušný bez výhrad příkazů, které mu udělovala strana a její učení. Taková ctnost získává leckdy prostoduchým vojákům povýšení a ve společnosti pečlivě rozdělené na třídy a skupiny, nezůstává bez odměny. Měl-li poslanec úspěšnou minulost, měl jistě ještě

skvělejší budoucnost. To je úděl lidí ve společnosti, která se nezdržuje odpovědí na otázku: jaký kdo je a spokojuje se tím, jak se jí kdo jeví.

Poslanec oblékl zimník a vyšel na ulici. Zamířil ke správkárně aut, kde měl ve správě svůj vůz. Přestalo sněžit a sníh tál pod nohama chodců. Špinavé stružky tekly lenivě po obou stranách ulice. Před dílnou stálo malé děvče a hnětlo červenýma rukama z vlhkého sněhu kouli. Poslanec si nevšímal dětí, nebylo-li toho výslovně třeba. Děvče však bylo dcerou mechanika, jenž vedl dílnu a poslanec čekal na pozdrav. Místo toho ve chvíli, kdy se poslanec otočil k děvčeti zády, aby vešel do dílenského dvora, dopadla vedle něho sněhová koule, která těsně minula jeho levou ruku. Prudce se obrátil. Děvče stálo ve vratech a usmívalo se. Poslance popudil úsměv víc než vržená koule. Pokročil k děvčeti, které polekaně couvlo.

„Ty...“ zvolal poslanec, hledaje správné slovo, „ty – uličnice.“ Jeho hlas naháněl hrůzu. Děvče se strachy nehýbalo z místa. Poslanec postrádal zkušenosti, kterak zacházet s dětmi, ale pokládal přísnost za nejlepší výchovný prostředek. Přiblížil se k děvčátku na krok a řekl:

„Viš vlastně, kdo jsem? Jsem poslanec, poslanec, ty – uličnice.“ Děvčátko zamrkalo, nechápajíc význam neznámého slova. Poslanec myslil, že začne plakat, proto se rychle obrátil a zmizel mezi vraky karoserií.

Mechanik, který vedl dílnu, byl plavovlasý hromotluk. Setkal se s ním na dvoře.

„Tvoje dcera,“ stěžoval si poslanec, „hodila po mně sněhovou kouli.“

„Mně se zdá,“ řekl mechanik, shýbaje se pro šroub, který spatřil ležet v rozmoklém sněhu, „mně se zdá, že jí budu muset napravit hlavu. To je tím, že na ni mám málo času. Matka

má měkkou povahu. Vidíte – “ ukázal poslanci šroub – „hledal jsem ho po kapsách a je na zemi. To jsem blázen, jak jsem ho vytrousil. Pojdte dál. Máte to hotový.“

Vstoupili spolu do dílny, kde ho pozdravili dva učedníci posunutím čepice s levého ucha na pravé. Prošli dílnou. Poslanecovo auto stálo v garáži.

„Byla to náramná prácička. Nevím, jestli by vám to někdo takhle spravil.“ Ačkoliv byli oba soudruzi, neodvažoval se mechanik poslancovi tykat. Poslanec se nesnažil navrhnout mu to.

„A vidíte, přece se najdou lidi, který mě chtějí odtud dostat,“ postěžoval si mechanik.

„Ale, ale,“ podivil se poslanec. Věděl o tom už dávno. Mechanik měl být vystřídán jiným, politicky schopnějším.

„To by nemělo bejt,“ rozvažoval mechanik nahlas. „Když někdo rozumí svý práci, měl by zůstat na svém místě. Nemám pravdu, soudruhu poslanče?“

„Máš mnoho divných řečí s lidmi, kterým by ses měl raději vyhýbat. Škodí ti to.“

„Proč bych se měl, soudruhu poslanče, někomu vyhýbat? Já si myslím, že by spolu měli všecy lidi mluvit a moc mluvit. Tak by se poznali a bylo by po válkách. Nu, řekni, soudruhu poslanče, mohl bys zastřelit svýho známýho?“

„Ale jsou třídní nepřátelé,“ řekl poslanec netrpělivě.

„Když je někdo neřád, ať ho zavrou, to je moje řeč,“ pokračoval mechanik ve svých úvahách, „ale lidi, co chodí po ulici, si snad můžou povídat, nemám pravdu?“

„Přijde také na to, co si povídají. Kritizuješ prý v dílně linii strany.“

„Povídal jsem jenom, že byl Macek pořádný chlap a že se neměl vylučovat ze strany.“

„A vidíš, to nemáš říkat, strana ví, co dělá.“

„Nebylo správný vyloučit Macka,“ trval mechanik na svém, „strana musí být spravedlivá. Socialismus je spravedlivá věc a kdo je nespravedlivý, bojuje proti němu.“

„Nechme toho,“ řekl poslanec otvíraje dvířka auta. „Zbytečně se, soudruhu zaplítáš. Nejsi dost uvědomělý, to je to.“

Mechanik roztáhl ruce podobné lopatám a dal jim opět klesnout.

„Kdybychom,“ pokračoval poslanec, „dopřáli svobodu každému kmotru Rozumovi, třídní nepřítel by nám rozvrtal stranu tak, že by ji už nikdo nedal dohromady.“

„Pro mne, soudruhu poslanče, svoboda znamená odstraňovat každou nespravedlnost, docela svobodně, hned jak ji najdu. Proto přece nejsem špatný chlap.“

„Svoboda je poznaná nutnost,“ řekl poslanec, spouští motor.

Mechanik mlčel, uvažoval o poslancově větě. Nerozuměl jí. Svoboda je poznaná nutnost. Dobrá, ale čím nutnost?

Poslanec jel pomalu ulicemi města. Chtěl vyzkoušet stroj. Když přejížděl křižovatku, uviděl notáře Vágnera. Notář spatřil poslance rovněž. Pokynul mu, aby zastavil. Poslanec ochotně zabrzdil. Notář mu donášel cenné zprávy z místních stranických schůzí. Přizval notáře, aby si sedl vedle něho do auta.

„Zkousím vůz,“ řekl notáři, pouští spojku a přidává plynu. Vůz se rozjel.

„Musím s tebou, soudruhu poslanče, hovořit,“ začal notář, který nevycházel od včerejšího dne z rozčilení.

Poslanec se podíval tázavě na notáře.

„Včera byla prověřovací schůze,“ hovořil poněkud přerývaně notář, „a knihkupec Šavel mne obvinil z nespolehlivosti. Prý jsem měl protistátní řeči v jeho krámě. Pochopitelně, že

si všechno vymyslel. Ale dosáhl toho, že Kraus odložil můj případ do příští schůze.“

Poslance zamrzelo, že vzal notáře do auta. Neměl příliš chuti řešit takové případy.

„Šavel má dobrou pověst ve straně a má jistý vliv,“ namítl poslanec.

„Nakonec mě snad k vůli tomu knihkupci vyloučí,“ rozčiloval se notář.

„Nemluv o něm tak,“ napomenul poslanec notáře, „je to přece soudruh.“ Poslanec, který býval malířem pokojů, neměl rád, hovořil-li někdo povýšeně o těch, kdož tvořili dříve tak zvaný střední stav. Neměl také v lásce doktory a trpěl je s nelibostí, jež je vlastní lidem, kteří nemajíce akademického titulu, jím okázale opovrhují.

Notář přemýšlel, čím by si poslance naklonil. Ale poslanec chtěl nepříjemný rozhovor skončit.

„Podívej, soudruhu, mám určité postavení a nechci dělat kotrmelce. Záležitost se soudruhem Šavlem je dost delikátní věc.“

Notář viděl své slunce zapadat za obzor a zděšeně sledoval jeho dráhu. Nechtěl se však vzdát příliš lehce. Vida nezbytí, použil lsti. Ztvářil se záhadně:

„Já na tvém místě, soudruhu, bych se měl před Šavlem na pozoru. Může ti být nebezpečný.“

Poslanec zneklidněl, ale nedal na sobě nic znát. Uvykl očekávat útok z kterékoliv strany a nic ho nemohlo více překvapit než období klidu.

„Kupoval jsem si u něho včera stranickou literaturu. Šavel hovořil o tobě,“ napínal notář poslancovu zvědavost –

„Co může soudruh Šavel o mně vědět?“ bránil se poslanec.

„Mluvil o tvých rodinných poměrech. O tvé ženě mluvil, soudruhu poslanče.“

„Do toho mu nic není,“ odsekl poslanec.

„Má řeč,“ souhlasil notář. Radoval se z úspěchu. Aby jistěji dovedl svou záležitost k cíli, dodal:

„Jestli to říká všem lidem, které zná... Neměl bys, soudruhu poslanče, pěkný posudek.“

Poslanec se dal unést hněvem:

„Je to ale... Ale já udělám z Šavla Pavla!“

Notář se uctivě usmál. To poslance zarazilo. Neměl ve zvyku ukazovat, co cítí.

„Proč se usmíváš?“ obrátil se k notáři.

„Ze Šavla Pavla, to je dobré.“

Jindy by byl poslanec spokojen, že se mu povedl vtip, dnes se však nemohl usmát ani vlastnímu vtipu.

Když se večer vrátil domů, načrtl několik poznámek na papír. Zničí knihkupce Šavla, to je jisté. Hned však pocítil lítost, neboť v Šavlovi ztrácel do jisté míry i oporu proti určitým živlům ve straně. Ale stává se nebezpečným. Obětuje-li ho, podepře notáře. Možná, že by bylo dobré, zbavit se obou najednou. A poslanec uchopil tužku, kterou psal poznámky, do obou pěstí a zlomil ji.

5.

Když mne propustili z nemocnice, navštívil jsem svého známého lékaře. Studovali jsme spolu na gymnáziu. Víím ze zkušenosti, že více pomáhá lékař, kterého známe, než cizí, třeba by byl stejně dobrý. Léčení je věc víry.

„To je náhoda, Vinante,“ přivítal mne lékař mezi dveřmi, „chtěl jsem tě navštívit. Večeřel jsem včera náhodou s primářem a vyprávěl mi o tvém případě. Jak se ti daří?“

Odpověděl jsem, že se cítím úplně zdrav, jenom se obávám, aby se případy nemnožily

a pak také toho, abych nezůstal snad jednou v cizí kůži, neboť jsem uvykl své.

Lékař se zasmál:

„Ty starý šprýmaři! Nemysli na to, stejně to máš z nemírného používání mozku. Přepřacovanost. Klid a odpočinek ti prospěje.“

„Nemohu se zbavit myšlenek,“ namítl jsem, „a to, čemu ty říkáš klid a odpočinek, znamená pro mne položit se do lehátka a přemítat.“

„A to ne,“ odporoval lékař, „budeš poslouchat klidnou hudbu, nic bouřlivého, nic těžkého, tak asi Mozarta, to uklidňuje. A pak procházky. Pěkně volně, ale chodit a chodit. Pracuj na zahradě, přinutí tě to myslit na jednoduché záležitosti, budeš mít méně učených závěrů, ale více radosti.“

„Zvláštní je,“ řekl jsem, „že přihodí-li se mi ta věc, o níž už tedy víš, nejsem schopen jednat v novém těle. Jsem v něm jen pozorovatelem bez jakékoliv možnosti zasáhnout...“

„Radil bych ti, aby ses příliš nezabýval tím, co bylo a pustil zbytečné myšlenky z hlavy,“ přerušil mne lékař.

„To je důležité,“ bránil jsem se, „případy samy nezpůsobují mi zdaleka tolik utrpení jako hrozná bezmocnost, která se mne zmocní v cizím těle. Nemohu nic zastavit, ničemu nemohu dát jiný směr, nic napravit ani zhoršit a tato odevzdanost mne děsí. Připadám si jako hmyz ukrytý v srsti psa, jenž je nesen na jeho hřbetě, kam se psu zachce. Nemohu pochopitelně vyrazovat vše, co jsem v oněch proměnách zažil, ani bych se neodvážil vyprávět, kdo jsou ony osoby, do kterých jsem vstoupil. Kdybys však mohl poznat to, co jsem poznal já, nemohl by ses zbavit úzkosti při vzpomínce na ty okamžiky.“

„Venku taje,“ řekl klidně lékař místo odpo-

vědi, „vezmi rýč a snaž se unavit tělesně. Je-li tělo unavené, pozbývá i duch čilosti a odmítá namáhavé myšlenky. Jsi jednostranně zaměstnán. Toužíš-li po ústraní, předepíši ti dobré sanatorium.“

„Děkuji, ale společnost chorých lidí, nezdá se mi právě být prostředím, které potřebuji. Pokusím se získat klid jiným způsobem,“ odpověděl jsem svému příteli.

Jaro přišlo toho roku neobvykle brzy. Každé ráno jsem přicházel s rýčem na zahradu. Čím více jsem tělesně pracoval, tím více jsem se cítil svěžejším. Četl jsem literaturu minulého století, jež měla na mne vždy uklidňující vliv. Balzacovy novely, Eichendorffa, Rubeše, Klicperovy hry a Gogola. Začátkem dubna jsem mohl nastoupit místo na gymnáziu v hlavním městě jako profesor, osvěžen a zbaven úzkostí.

Měl jsem svou práci rád. Nemyslím, že bych byl výborným učitelem, nejsem zdaleka tak domýšlivý, ale doufám, že mé přednášky o plusquamperfektu byly srozumitelné i těm žákům, kteří nijak nevynikali bystrostí. Přiznávám, věnoval jsem více času dějinám literatury a gramatice, a méně času tomu, abych pronikl do nitra svých žáků. Mám však na to svůj názor a dávám přednost vyučování před vychováváním. Setkal jsem se ve svém životě se skvělými učiteli. Mohli sloužit za vzor mnohým žákům a opravdu jim vzorem také byli. Ale učedník je vždy sváděn napodobovat svého mistra nikoliv v konání, jež je zjevné, ale v oněch vlastnostech, o nichž mistr neví, nebo v oněch, které marně skrývá. Ovšem, nikdy jsem nenechával své žáky na pochybách o tom, co je čest a co je zrada, a přísně jsem rozlišoval mezi pravdou a přetvářkou. Nikdy jsem si nezvykl sjíždět k osobnostem kulturních dějin z oblak, nýbrž začínal jsem vždy zemí, po níž chodili.

V té době jsem poznal profesora Semeringa. Člověku se přihází, chodí-li v určitou hodinu stejnou ulicí, že vídá mezi tvářemi chodců některou, která se opakuje. Člověk ji pak bezděčně očekává jako starého známého, aniž by znal její osud a jméno.

Stál jsem se svým kolegou před gymnáziem, když se ve svou obvyklou hodinu objevil drobný elegantní muž s šedivými vlasy a aktovkou ze žluté teletiny. Patřil k druhu těchto známých tváří. Zvědav na muže, pravidelně kráčejícího ke stanovišti elektrické dráhy, zeptal jsem se svého kolegy, nezná-li ho. Byl to doktor Semering, jeden z mimořádných profesorů germánské filologie na vysokém učení.

Za několik dní jsem se s doktorem Semeringem setkal v prodejně gramofonových desek. Dával jsem si přehrávat některé ze starých vokálních skladeb. Vnímám hudbu jako obrazy a poslouchám-li hudbu pana Krištofa Haranta nebo Adama Michny, neslyším jenom zvuk hlasů, nýbrž stojím uprostřed dávno mrtvého davu, svědomitě rozděleného i v kostele podle světského důstojenství. Leží přede mnou i obraz kůru obsypaného pěvci jako větev ptáky a vidím sluneční světlo sypat se chrámovým oknem na hlavy řemeslníků a kupců, urozených i neurozených. Dozpívá-li sbor, mizí obraz vyvolaný citem a nastoupí rozum se svými úvahami. Hudba je pro mne mnohem více než jen hudbou, je pro mne i líhni myšlenek. Rozvažoval jsem, pro kterou z desek se mám rozhodnout, a tu právě vstoupil do obchodu doktor Semering. Otálel jsem s výběrem úmyslně, vyčkáváje, jaké bude mít přání. Koupil „O sole mio.“ Nepředpokládal jsem tento výběr. Musil jsem se však usmát v duchu svému překvapení. Proč, řekněte mi, by nemohl universitní filolog kupovat desku s melodií, rozteskňující staré

panny u čtvrtky vína? Patřil svým způsobem k téhle písni a divil jsem se, že jsem neuhodl hned, co nebylo těžké uhodnout.

Vzpomněl jsem na něho opět večer před usnutím. Pokoušel jsem se dokreslit jeho povahu a snažil jsem se představit si dokonale jeho tvář a jeho pohyby. Usnul jsem pozdě a přirovnal bych svůj spánek k horečce, kdybych nevěděl, že neměl s horečkou nic společného. Doktor Semering se měl stát předmětem mé proměny v okamžiku, kdy jsem to nejméně tušil. Příštího dne jsem se nemohl zúčastnit vyučování. Opustil jsem své tělo.

6.

Mimořádný profesor germánské filologie, doktor Evžen Semering kráčel chvatně po chodbě, ohýbaje zlehka nohy v kolenou a našlapuje po způsobu tanečníků jen na špičky. Taková byla jeho chůze, jež živě připomínala sladké doby biedermaieru, cupitání dobře vedených měšťanských dcer právě tak jako poskakování milých žlutých ptáčat, chovaných v kleci pro radost domácích pánů.

Bylo ráno a jarní slunce, padající zaprášenými fakultními okny do chodby, vrhalo na stěnu nepříliš tmavý stín kráčejičího profesora. Přiblížil-li se stín k některému z žáků, čtoucích vývěsky na stěně, ozval se pozdrav, na který profesor odpověděl jemným pokynutím hlavy.

V ohybu chodby spatřil profesor poněkud tělnatého mladíka, s černovlasým děvčetem. Usmál se blahosklonně na svého posluchače, zastavil se a podal mu ruku velkým obloukem, kterým zdůrazňoval svou náklonnost k některým lidem. Rozmáchlý pohyb nechtěl nikoho nechat na pochybách, že je profesor potěšen ze

shledání. Stejným obloukem podal profesor ruku i černovlasému děvčeti. Jeho pohled lepkal přívětivostí a setrval chvíli na dívčiných ústech, jako by očekával nesmírně důležité slovo. Konečně se otočil k mladíkovi a řekl:

„Kolego Riznere, očekávám vás po přednášce ve své pracovně.“

Poklepal důvěrně svému žákovi na rameno a vstoupil do dveří pracovny, z nichž před chvílí vyběhla uklízečka mávajíc vlhkým hadrem.

Profesor odložil aktovku na stůl, svlékl převlečník a vyňal z kapsy pouzdro s cigaretami. Neměl ještě ani čas, aby si zapálil, když se ozvalo zaklepání.

„Dále,“ pravil profesor nezřetelně, neboť držel v zubech cigaretu.

Vešel asistent. Profesor se s ním pozdravil jenom zběžně. Asistent stál co do společenské hodnoty pod ním, a profesorovi se nezdálo nutným, projevovat mu zvláštní přízeň. Asistent byl za své služby placen. Byl to velký hranatý chorobně vyhlížející chlapík, s vysedlými lopatkami a uctivýma očima. Profesor si jej vybral pro jeho prostoduchost a ubohost. Měl rád kolem sebe jedince, kteří zápasili s každou státnicí jako s osmihlavým netvorem. Srovnáním s takovými lidmi docházel profesor k lichotivému přesvědčení o své obrovské nadřazenosti, nehledě k tomu, že v nich získával za laskavé slovo oddané služebníky. Vážil každého člověka na miskách zisku, který vyplyne z nové známosti. Svě bližní si překládal do jazyka svých úvah, znajícího jen dvě slova: prospěch a škoda. Asistent Špaček se nedal zařadit s dobrým svědomím ani pod prvé ani pod druhé. Mohl být jednou profesorovi prospěšný, toho si byl profesor vědom, ale prozatím neměl na něm zvláštního zájmu a přijímal jeho oddanost, kterou tak lacino koupil, zcela samozřejmě. Věčně

nedostudovaný asistent mu byl vděčný jako dítě otci, který jej odměňuje, ačkoliv přineslo špatné vysvědčení. Jinak tomu bylo s nadanějšími žáky. Před těmi se měl profesor na pozoru. Kdysi v mládí vzbuzoval naděje svých učitelů a byla mu předpovídána skvělá universitní dráha. Poznal však brzy sám hranice svého ducha, neschopného synthesy a nadarmo se pokoušel vyšvihnout se z okruhu svých prací, více méně kompilačních. Snažil se posílit otřesené sebevědomí vemlouváním si, že všechno, co doposud dělal, je jen předeheurou a přípravou k velikému dílu. Zatím šedivěl a trpkl. Veliké dílo nepřicházelo a on neměl síly k němu dojít. Spokojoval se zdáním, snažil se jevit učeným, žil slávou svého mládí, slávou prvních seminárních prací a pochvalami, kterých se mu dostalo od jeho profesorů, dnes už mrtvých. Hovořil o tom rád se svými posluchači, které měl ve zvyku zvat po jednom do své pracovny a ohromovat je důvěrně, zvláště nováčky, řadou proslulých jmen, jejichž nositele poznal kdysi na vlastní oči a od nichž prý má kdesi doma dopis. Před nadanějšími žáky, kteří dovedli mít vlastní, třeba neuvážený úsudek, se střehl zaujmout stanovisko, neboť si nebyl jist, nebude-li vyvráceno nebo nebude-li použito jeho výroků proti němu. Nepůsobilo mu zvláštních potíží zřici se svého stanoviska. Mělo to své výhody. Už dávno ztratil hrůzu z toho, že neumí zaujmout postoj k věci. Věnoval vždycky své úsilí k tomu, aby rozpory vzniklé v seminárních debatách obrušoval, trpěl idiosynkrasií k ostrým myšlenkám a k vemlouvavým otázkám, jež vyžadovaly řešení. Také se mu dařilo, díky jeho autoritě jako profesora, odvést pozornost od debaty povážlivě se vyhrocující ke svým vzpomínkám, jimiž nešetřil, jako nešetří s příchodem jara sadař jablky loňské sklizně, obávaje se,

aby mu neshnila. K nadaným byl nedůvěřivý, věřil, že by mohli otrást jeho učeným postavením, a byl stále hotov prohlásit jejich nadání za bezcharakternost. Celý svůj život toužil po obdivu a když mu ho vědecký svět odpíral, hledal ho tam, kde nalézt obdiv bylo celkem snadné. U žen oněch společenských skupin, v jejichž salonech už samo slovo docent má tentýž obdivuhodný zvuk jako pro malé chlapce jméno olympijského vítěze. Večírky u těchto žen mu dopřávaly plné štěstí jeviti se takovým, jakým ve skutečnosti nebyl a jakým toužil být. Tak začalo jeho štěstí u žen, jemuž vděčil za ztrátu volného času. Tím pozbyl i poslední možnosti domoci se něčeho ve vědě. Ztratil čas, kterého vyžaduje houževnatost a píle, nahrazující méně osvětleným nedostatek bystrosti a pohotovosti, ztratil i poslední naději, že stvoří vytoužené dílo. Leč štěstí slepé a znavené pátráním po lidech hodných jeho darů, vybralo si právě docenta Semeringa, aby ho poctilo titulem mimořádného profesora. Zemřel jeden ze starých profesorů, učenec – přesvědčený ostatně o neschopnosti docenta Semeringa, nikterak neskrývající svůj názor na tohoto muže – a docent Semering se dostal na jeho místo. Stalo se tak neblahým postupným pohybem ve společnosti, který připomíná pohyb mincí ve žlábků za sklem hracího automatu, kde na místo vypadlé mince nastupuje jiná. U lidí však přistupuje osudný rozpor v hodnotě jednotlivců. Profesor Semering si mohl dát natisknout nové vizitky. –

„Co je nového,“ řekl profesor asistentovi, zvedaje na konci posledního slova hlas, jako by vypočítával místa Goethova pobytu v Itálii. Cigaretu měl přilepenou na spodním rtu tak, že téměř visela kolmo k zemi a hrozila sežehnout bradu.

Asistent vyprávěl, co se seběhlo včera v semináři, kdo si přišel půjčit knihy, hovořil o svazcích zařazených i nezařazených. Profesor naslouchal nedbale, pozoruje s uspokojením hranatého snaživého asistenta.

„Kolega Prát chtěl na mně knihu z kouta,“ pokračoval asistent ve výčtu zpráv. Koutem byla nazývána velká skříň, nalézající se v koutě seminární knihovny, od níž měl klíče jen profesor. Tam byly shromážděny knihy, které profesor nemínil půjčovat leč jen z milosti. Ve skříni byly svazky, které chtěl použít ke svým budoucím důležitým vědeckým dílům, k nimž se však stále nemohl odhodlat. Kout byla skříň naplněná odkladem jeho slávy.

„Promluvím si s ním o tom, pane kolego...“ odpověděl se stínem rozmrzelosti profesor. „Hovořil jste s kolegou Demutem?“

„Byl včera v semináři, říkal, že k vám, pane profesore, dnes přijde.“

Profesor pokýval hlavou. Demut byl nadaný žák, ale profesor ho zařazoval mezi lidi, od kterých čekal prospěch. Hovořil s ním otevřeně o politických problémech a ačkoliv byl profesor straník, horlival před Demutem proti straně. Demut jezdíval na stipendia do ciziny a měl tam mnoho známých. Hlavně v Německu, Švýcarsku a Rakousku. Nyní, když byly hranice uzavřeny, byl konec s cestováním a Demutovi zůstali jen známí v cizině. Profesor o tom věděl a Demut byl pro něho živým alibi, které si pěstoval s neobyčejnou laskavostí. Být ve straně znamenalo mít moc, po které profesor Semering toužil, zároveň však nezapomínal na budoucnost. Připadala mu nejistou. Demutovi byl profesor natolik lhostejný, že dovedl vyslechnout jeho výpady proti vládě s klidem. Profesorovi ostatně nešlo o to, aby se Demut před ním vyslovoval podobně, stačilo mu, že se

mohl před ním jevit jinak, než před stranou. Profesor netoužil po zápletkách, po spiknutí a vzpourách, spokojil se s tím, že obě židle, na nichž seděl, byly pro něho stejně pohodlné a těšil se z pomýšlení, že zláme-li se jedna, použije druhé.

„Včera byl v seminární knihovně Hamza a mluvil o vás.“

Profesor vytáhl obočí a odklepával cigaretu.

„Neprojevujete prý v semináři své stanovisko a to prý, s prominutím, pane profesore – jste universitní profesor. Srovnával vás s profesorem Levitem, který prý ač eklektik a nikoliv marxista, má vlastní kritické stanovisko. Dovolil si proti vám citovat Kanta.“

Profesor přehodil nohu přes nohu. Zpráva nebyla pro něho ničím novým. Podíval se asistentovi do očí.

„Ale kolega Hamza mne nemůže urazit. Je bezcharakterní,“ řekl tlumeně a podíval se na hodinky. „Musíme jít, pane kolego, máme přednášku.“ Vyjmul z aktovky hrst lejster a zamkl pracovnu. Asistent ho předběhl a otevřel mu dveře učebny.

Profesor urovnal na stole lejstra a prohlížel si tváře posluchačů v lavicích, čistil si kapesníkem brýle.

Ten hubený s černými brýlemi na nose, to je Hamza. Tváří se jako by nic. Za ním sedí Rizner. Tlustoch. Vedle něho je prázdné místo. Demut chybí. Další místo je také prázdné. Prát nepřišel. A tam je černovlasá dívka. Dívá se rozpačitě. Možná, že hovořila s Hamzou. Co jí asi ten sršatec namluvil? Profesorův zrak setrval se zalíbením na plavovlásce ve svetru sedící u samého okna. Bože, jaké má to děvče nádherné prsy, pomyslně si nasadil si brýle a sklonil se k lejstrům. Svě přednášky před-

čítal, vlastně diktoval, zvolna a jednotvárně, s pomlčkami na obtížných místech. Předčítal mechanicky, dosáhl v tom za řadu let zběhlosti. Nemusil ani příliš myslit na to, co říká a mohl se věnovat svým úvahám. Nebyly utěšené. Včera na schůzi strany, kdy se jednalo o sebekritice, vystoupil proti němu jeho posluchač, kolega Hamza a požadoval, aby profesor Semering podrobil sám sebe kritice. Jeho výklad při přednáškách prý není marxistický. Toť se ví, ohradil se proti tomu a měl na své straně proti Hamzovi i děkana, ale příhoda způsobila, že se nedostal k návrhu, na nějž už dávno pomýšlel. Byl by rád obnovil zastavený kritický časopis profesora Levita a toužil po vedoucím místě v redakční radě. – Profesor vzhlédl od svých papírů. Hamza psal, sehnutý nad lavicí. Píše, myslí si profesor a krev se mu hrne zlostí do hlavy. Opakuje znovu větu, kterou už četl.

„Kolego Hamzo, tohle byste měl znát. Z kterépak je to knihy?“

Hamza vstává a odpovídá profesorovi. Ale profesorů nezáleží na odpovědi, ani ji neposlouchá. Chce dokázat, že je Hamza naprosto neschopný.

„Děkuji, to mi stačí,“ přerušuje profesor žáka a nedává na sobě znát, zda byla odpověď správná nebo nesprávná. Hamza opět sedí. Je mu jasné, do jakého se dostal včera postavení. Dlouho uvažoval o svém útoku a věděl, co ho čeká.

Dveře se potichu otevřely a do učebny vstoupil po špičkách další žák. Byl to František Prát.

Profesor se významně odmlčel a podíval se na hodinky. Prát pokročil ke stolku, chtěl se omluvit. Profesorova zdvižená pravice ho zadržela na půli cesty.

„Dobře, dobře, pane kolego,“ řekl profesor blahosklonně. U Práta profesor Semering ještě stále nevěděl, na čem je. Ač zevrubně pátral, nepodařilo se mu zařadit tohoto pihatého žáka ani do první ani do druhé skupiny. Možná, že byl ve straně, možná, že nikoliv. Ve fakultní organizaci se aspoň neukazoval. Profesor dokončil větu. Nová kapitola, prosím. Poměry devatenáctého století. Podtrhnout. Na začátku devatenáctého století... a profesor pokračuje ve svých úvahách o žákovi Prátovi. Pozval ho tento týden k sobě do pracovny. Po rozhovoru o studiu a seminární práci, dal profesor svému hlasu pokud možná nejpřátelštější odstín a vyprávěl několik vzpomínek na slavného spisovatele, který mu dal kdysi přečíst povídku v rukopise. Zářil při té vzpomínce jako měsíc, jenž si musí půjčovat světlo od velkého slunce, aby byl spatřen. Pak se zaklonil, ruce v kapsách, na své židli a přimhouřil oči;

„Vy jste ženat, kolego, že ano?“

„Nedávno, pane profesore.“

„A jak se snášíte se svou paní politicky?“

„Dobře, pane profesore.“

Taková odpověď ovšem profesorovi Semeringovi nic neřekla z toho, co chtěl slyšet. Pamatuje si také, že jednou začal kolegovi Prátovi tykat, ale poněvadž mu Prát soustavně vykal, zanechal toho. Nedovedl se zeptat přímo na jeho politické smýšlení. Byl by však uvítal nepatrný náznak. Byl by přečetl i zlomek slova, na něž čekal. Jak je mi Prát nechutný, přiznával si profesor Semering. Jsem obklopen nepřáteli zjevnými jako je Hamza a skrytými jako je Prát. Něco mu však stále bránilo, postavit Práta s Hamzou do jedné řady. Nemám o něm ještě jasno, to je to, myslil si. Profesor by byl rád vytvořil ze svých žáků školu, skupinu učených, která by nesla znaky jeho pra-

covního postupu. Vstoupila by do dějin literární historie s jeho jménem v čele. Neuměl však vynalézt pracovní postup a nedovedl se ani pevně opřít o něčí cizí, a proto ztrácel naději. Nicméně jak Hamzovi tak i Prátovi byla už určena v této škole určitá místa. Hamza své místo ovšem ztratil. Prátovi je přisuzoval už jen zpola.

Dveře učebny se znovu otevřely a do učebny vstoupil vytáhlý muž, jehož nedostatek vlasů byl příliš zjevný, než aby se dal zakrýt zvláštním sčesáním zbytku vlasů na holý střed temene.

Profesor Semering zvedl oči od papíru, ale hned se zase vrátil k nedořečenému slovu a pokračoval. Hleďme, doktor Šic se dnes také opozdil, ani na něho nevzpomněl. Šic usiloval o profesuru a snažil se naklonit si profesora Semeringa. Semering mu dával najevo svou moc. Šic hovořil pomalu a důkladně odvíjel myšlenku od myšlenky předcházející a tím vzbuzoval odpor u profesora, který své myšlenky improvizoval. Dnes přišel pozdě a profesor se těšil, že mu poskytl příležitost, aby dal pocítit tomuto svědomitě a pečlivě rozvažujícímu doktorovi, že se zachoval nepečlivě a nesvědomitě. Kdyby byl profesor Semering zvedl od listu oči, snad by byl zneklidněl. Doktor Šic vyhlížel rozčileně a ačkoliv usedl, jeho prsty klepaly nepokojně po desce lavice.

Blížil se konec hodiny a profesor Semering četl rychleji a rychleji. Sotva skončil přednášku, uchopil své papíry nezdržuje se rovnáním. Spěchal drobným tanečním krokem ke dveřím. Prát vyšel za ním. Doktor Šic se trochu opozdil, ale doběhl ke dveřím pracovny právě včas. Profesor odemykal. Když bylo odemčeno, ohlédl se, koho má vybídnout, aby vstoupil za ním. Po krátkém rozhodování dal přednost Prátovi.

Ať doktor Šic čeká, zaradoval se profesor, je tak svědomitý, ať čeká svědomitě.

V pracovně bylo otevřené okno. Na ulici jel vrzající povoz s uhlím. Profesor pokynul žákovi, aby si sedl.

„Tak, co máte, pane kolego, na srdci?“ tážal se přívětivě a sáhl po knize, která ležela na stole a začal ji rozřezávat. Ukazoval tak, že nemá mnoho času.

„Byla mi schválena disertační práce, a vy jste mi byl, pane profesore, určen za jednoho z examinátorů.“

Profesor rozřezával knihu. Prát ho překvapil. Škrtl ho ihned v duchu ze seznamu své školy a zařadil ho mezi své nepřátele. Bezpochyby mu schvaloval disertační práci profesor Levit. Milý kolego Práte, ještě jste nevyhrál. U doktorské zkoušky se sejdeme. Profesor Semering rozřezával knihu.

„Zajímalo by mne, co budete, pane profesore, požadovat ke zkoušce.“ Prát věděl dobře, že se nemůže vyhnout této návštěvě a že musí navštívit profesora Semeringa s touto otázkou, nechce-li prohrát bitvu dříve, než ji začal. Návštěvy před zkouškami patřily k nepříjemným nutnostem, kterým se musil podrobit každý profesorův posluchač. Profesor si při nich dopřával malých oslav své moudrosti a důležitosti a nešetřil přívětivostí nebo jízlivou sladkostí, podle toho, jak se mu zlíbilo.

Tentokrát se však profesor stavěl nezúčastněným a nepoužil žádného z obvyklých obrátů. Tvářil se lhostejně, ačkoliv se v něm obracela zlost s boku na bok a ačkoliv se cítil napaden.

„Všecko, pane kolego, všecko, samozřejmě,“ řekl a podával Prátovi ruku.

Sotva Prát vykročil z pracovny, zaklepal doktor Šic netrpělivě na dveře a vstoupil, nečekaje na vyzvání. Bylo to proti jeho povaze a jen

nenadálý případ mohl být příčinou nezvyklého jednání.

Profesor Semering vzhlédl od knihy. Co je doktoru Šicovi, proč sem vpadl, kdo ho vyplašil?

„Pane profesore,“ zvolal téměř budoucí docent, „Demut...!“

Profesor Semering vytušil, že jde o něco důležitého a zavřel kvapně okno.

„Demut utekl za hranice!“

Doktor Šic nebyl rozčilen bez příčiny, byl zapleten do nějaké záležitosti s Demutem.

Profesor Semering s tím nechce nic mít.

„Mám mnoho práce,“ říká a doktor Šic chápe. Ustupuje ke dveřím a roztržitě zdraví. Profesor otvírá opět okno. Po protějším chodníku jde Hamza s Prátem. Nemýlil jsem se, myslí si profesor a očekává Riznera. Kolega Demut zmizel, je třeba najít si nového žáka, je muž by svěřoval své protistátní myšlenky. Zbývá Rizner. Dobře, že ho ráno pozval. Než přijde, může napsat ještě několik řádek proslovu, který přednese dnes večer v historické společnosti. A profesor se chopí pera a kreslí na čtvrtku papíru drobná, ozdobná písmena své večerní přednášky:

„Vážení soudruzi a soudružky. Bylo již mnohokrát řečeno, že dialektický materialismus je umění všech umění...“

Někdo klepe na dveře. Profesor obrátí list popsanou stranou k desce stolu. Kolega Rizner. Ano, mám čas, jen se posaďte. Jak pokračuje práce? Dobře, to rád slyším. A mimořádný profesor Semering položí svému žáku důvěrně ruku na rameno:

„Čekají nás zlé dny. Vám to, pane kolego, mohu říci. Nejsem se vším spokojen.“

7.

Pocit bezmocna, který mne pronásledoval při mých proměnách se rozšířil neblahou měrou i na chvíle, kdy jsem sám sebou. Sedávám u okna a pozoruji nebe a střechy domů, obávaje se shlédnout do ulice a na proudy chodců, z nichž leckterý by se mohl stát mým osudem. Trpím úzkostí, že do někoho vejdu a nikdy se nevrátím zpět. Žil bych pak v cizím člověku jako v hrobce bez možnosti jednat. Připadám si jako vysloužilý herec, dívající se na komedii, kterou hrají jiní. Rád by také vystoupil na jeviště, ale nesmí.

Opět jsem byl u lékaře. Myslí, že jsem nemocen. Já tomu přestávám věřit. Nerozumím síle, která ve mně začala působit, vím však, že je to ohromná a nebezpečná síla, jež mne vrhá do jiných jedinců, uzavírajíc mne do nich jako vězně. Lékař radil zase klid. Čím více však mám klidu, tím více přemítám.

Rozhodl jsem se odejet někam, kde nejsou lidé. Zbavím-li se lidí, zbavím se snad i pokušení. Nestojím o to, poznávat je. Ať se mi raději jeví, jakými nejsou, než abych pochopil jejich vnitřní hnutí. Je-li už nejhorším nepřitelem člověka člověk, kéž bych pocítil dobrodiní lidské přetvářky a nedostatečnosti lidského rozumu. Cítím, že můj mozek nabývá schopnosti neznámého nového rozměru, o který nestojím a který mne zbavuje klidu. Chtěl bych být šťastný jako jsem byl dříve, před těmito příhodami. Ale štěstí je údělem nevědomých. Ten, kdo se raduje nad barvou bobulí na keři, je neskonale šťastnější než ten, kdo okusiv je, zvrací jejich hořkost.

Odešel jsem proto na nádraží, abych se podíval do jízdního řádu a poradil se o nejvýhodnějším vlakovém spojení. Před vylepenými jízdními řády jsem potkal kněze. Byl už starší

a prohlížel mapu železničních spojů. Musil jsem se na něho dívat. Otočil se tváří ke mně, cítě můj pohled. Ale já jsem se nedovedl odvrátit.

8.

Farář Jordán stoupal k jedné z oněch starých hradčanských far, jejichž zdi jsou tak tlusté, jako by chtěly chránit své obyvatelstvo od starosti a křiku, který hýbá světem. Farář byl dušný a ulička vedla do kopce. Musil se proto zastavovat. Nerad ukazoval svůj neduh a zastavili se, předstíral zájem o stromy, o lomenice a o znaky vytesané do pískovce nad vjezdy paláců. Těšil se těmi pohledy, ač by dovedl cestu popsat zpaměti. Chodíval tudy velmi často. Tu a tam se usmál na některý ze známých obličejů. Bylo k desáté hodině dopolední a hospodyňky spěchaly s kabelami ulicí vzhůru a dolů. Naposled se farář zastavil před kostelem a vzhlédl ke špičce věže, jejíž pozlacený kříž svítil do modrého letního nebe. Z nedaleké školy sem zaléhal shluk dětských hlasů čtoucích hromadně jakýsi článek. Křížek na věži byl před třemi lety znovu pozlacen. Kdykoliv se farář Jordán podíval vzhůru, cítil v sobě apoštolskou sílu víry. Byl přesvědčen, že modř nebes a zlato, znak důstojenství, ryzosti a slávy, jsou barvy ráje. Zlacený kříž, svítící nad jeho farností, vzbuzoval v něm důvěru a naplňoval ho v nejtrpčích protiventstvích klidem.

Při posledních krocích ke dveřím fary přendal z pravé ruky do levé malý balíček a pravicí vylovil z kapsy klíč, obra z rodu klíčů, jenž mu trhal podšívku v kapsách.

Když přišel farář Jordán do chodby, otřel pečlivě o rohožku boty, ačkoliv bylo venku

sucho. Činil tak vždy za každého počasí, vždy znovu a znovu zaražen pečlivou čistotou cihlové chodby. Tou dobou zvykl sedat v kanceláři mezi silnými svazky, v nichž odpočívali mrtví, žijící i právě narození farníci, zapsáni úhledným rukopisem. Dnes však zamířil ke kuchyni. Stará matka, která mu hospodařila, seděla za stolem a oškrabovala mrkev do polévky.

„Přinesl jsem ti dnes něco,“ řekl syn matce. Stařenka odložila nůž a otřela ruce do zástěry. Syn skrýval ještě chvíli balíček za zády a napínal stařenčinu zvědavost.

„Obrázek,“ řekla stařena a dychtivě sáhla po balíčku. Nezdržujíc se rozvazováním provázku, přeřízla jej nožem.

„Jak vyrostl, ó, ó, chlapík, chlapík,“ vydechla, radostně vzdalujíc fotografii od očí, neboť byla dalekozraká.

„Už sextán, maminko,“ řekl kněz, „rámeček jsem vybral sám. Dal jsem přednost dřevěnému.“ Tak je to správné, myslil si. Stříbrné, kovové rámy patří svatým. Pro lidské podoby aťsi nejmilejší, je dřevo nejvhodnější. Člověk i dřevo podléhá zkáze.

Obrázek představoval bratrova syna, stařenčina vnuka. Tvářil se tu pozorně a strnule. Stařeně však nešlo o výraz vnukovy tváře. Nebyla by nad obrázkem méně nadšena, i kdyby se mračil. Pro ni byla tvář vnukova svědectvím rodinné podoby.

„Ten nos se mu stále víc zakulacuje. Jako strýci Karlovi,“ mínila, odkládajíc fotografii. „Bude chytrý jako on,“ pravila s neomylností starých žen. Byla na svého vnuka pyšna.

Kněz se usmíval. Podařilo se mu.

„A ještě něco vím,“ zašeptal tajnůstkářsky.

Stařenka ochutnávala polévku a odpověděla se lžící u rtů:

„Dneska je den novinek, chlapče.“

Kněz si hrábl do šedivých vlasů:

„Neuhodla byste, maminko – odpoledne přijedou.“

Stařena se hbitě obrátila. Ač tuto novinku očekávala, zatvářila se překvapeně. Kněz věřil matčině překvapení a byl potěšen.

„Přijedou oba, i Jeník,“ řekl kněz. Jeník byl chlapec na fotografii.

„Budu mít narozeniny, jak se patří,“ zardovala se stařena.

Kněz odešel do své kanceláře a usedl do staré židle za psacím stolem. Okno pokoje vedlo na dvůr, zalitý zeleným světlem, kterak se sluneční paprsky prodíraly listím vysokých buků a mohutných lip.

Odsunul listiny a matriky a sáhl do zásuvky pro malou knížku a začal čísti. Pootevřeným oknem vnikal do místnosti teplý vzduch, vonavý vyhrátým listím a unavující vůní rezedy a růží. V kanceláři se však brzo ochladil a zanikal v pachu starých knih a vyschlého dřeva, jenž je společný všem úřadovněm světa. Občas usedl na okenní římsu kos, zvědavě si prohlížející čtoucího muže. V okapní rouře křičeli vrabci a za sousední zdí zpívala mladá žena. Farář Jordán uvykl zvukům a vůním, které narážely na stěny pokoje jako vlny azurového letního moře. Ač seděl ve stínu, jeho duše byla naplněna světlem. Žil se svou matkou po celý svůj život, opouštěje ji jen o svých studiích za mladých let. Bývá výsadou matek, že považují radost svých dětí za svou vlastní radost. Dlouhý družný život matky a syna způsobil, že i syn přijímal matčinu radost za svou. Nedělili se o ni, nýbrž dovedli ji jeden v druhém znásobovat, jak tomu bývá u lidí, kteří se milují. Příjezd farářova bratra byl slavností pro oba. Přijížděli kdysi tři. Matka, otec a syn. Nyní přicházel už jen otec s Jeníkem. Matka zemřela před dvěma

lety. Farář a bratr vdovec si dopřávali při těchto výročních návštěvách večerního koncertu, na který zvali každým rokem i stařenku. Stará paní však odmítala s úsměvem a chodila o svých narozeninách časně spát, dříve než jindy. Bratři pak sestoupili společně dolů na malostranské náměstí a jeli si poslechnout hudbu. Jeníka brávali nyní už sebou.

Farář Jordán měl v očích pohodu dnešního jitra a kdykoliv zvedl zrak od knížky, zdálo se, že vidí před sebou výjev radostného shledání nebo obraz společné večere. Ve chvílích, v nichž očekával příchod skromného, klidného štěstí, děkoval bohu ústy svatého Františka, zakladatele řádu bratří menších. Sklonil se opět nad knížkou a četl pln míru:

Pochválen buď, Pane můj, za naši sestru – matku zemi, která nás udržuje a spravuje a rodí rozličné plody s pestrými květy a travou.

Pochválen buď, Pane můj, za ty, kteří odpouštějí z lásky k tobě a snášejí slabost a útisk.

Kdesi na obloze vrčelo letadlo. Kněz se náhle nemohl ubránit pocitu, který v nás vzbuzuje myšlenka, pečlivě ukrytá hluboko na dně našeho vědomí, stále odsunovaná, ale tím více se deroucí vzhůru, až nás ovládne cele. Bylo mu trapně. Vzpomněl si, že má před polednem opět přijít Domestiková a při té vzpomínce musil odložit svého svatého Františka. Nejdříve si pomyslel, že se dá zapřít, ihned to však zamítl. Byl bych jako Petr, řekl si, nezapřel bych sebe, ale svou víru. A kdybys odešel před polednem do města, nebylo by to žádné zapírání a měl bys pokoj, namlouval mu zrádný vnitřní hlas. Už byl blízek vymyslet si nějakou pochůzku a přesvědčit sám sebe o ní, že je důležitá. Vzdal se však i těchto plánů. Bylo by zbytečné, odkládal bych jen setkání, k němuž musí tak jak tak dojít, rozhodl se kněz a pootevřel dokonce dveře

pracovny, aby slyšel zvonek z chodby a mohl jít sám otevřít. Přál si urychlit tuhle záležitost. Usedl znovu za stůl, ale číst už nemohl. Přistoupil tedy k oknu a pozoroval vrabce poskakující na dvoře. Svět je prostý, rozvažoval, vznikl prostým slovem Božím a jeho základ je hrst černé hlíny, do níž vstoupila barevná duše nejprostším pokynem Stvořitele. Ten pokyn byl jistě prostší než pohyby rolníka sedlajícího koně. A přece vznikl i sedlák i kuň z nesmírné prostoty Božího pokynu. Kdo je tedy otcem složitosti lidských vztahů? Hle, já sám, napadl kněz sám sebe. Cožpak bych poznal, co je neklid, rozeznával bych strach a úzkost, mohl bych mít trapné pocity u věcí nicotných, kdybych byl před chvílí nezakolísal ve víře? Přěji si, abych byl silný jako býk a pevný jako skála. Věřící nezná neklidu a úzkostí, neboť ví, že ve všem je vůle Páně, vůle vysoká, široká a jasná, rozdílná od vůle lidské, která se plahočí za pozemskými statky a rozkošemi. Věřící ví, že táž Boží vůle dává vadnout stromu, přijde-li jeho čas, jako dovede zachránit děcko nad propastí. Což nestojí Bůh se mnou i zde, u okna a neusmívá se právě v této chvíli nad mou slabostí, kterou překonávám? A kněz, posílen takovou samomluvou, sáhl opět po svatém Františkovi.

Hledal očima řádek, na němž skončil.

Pochválen buď, Pane můj, za ty, kteří odpouštějí z lásky k Tobě a snášejí slabost a útisk.

Vtom zazněl u dveří vedoucích do chodby zvonek. Kněz odložil knihu a odemkl. Do chodby vstoupila malá hrbatá žena s úzkým nosem a černými chlapecky přistřiženými vlasy. U tělesně vadných lze těžko určit věk. V mládí se zdají být předčasně starými, kdežto ve stáří se jeví naopak mladšími než ve skutečnosti jsou. Kněz, jenž znal bezpečně poměry ve své farnosti, znal i tuto ženu. Byla to padesátiletá vdova

po domovníku Domestikovi. Vzal si ji kdysi, přikrýváje šlechetně její hrb níťařským krámkem, který tehdy vlastnila. Svatbou doufala pošetilá níťařka dosáhnout určitého postavení v lidské společnosti, posmívající se hrbáčům byť skrytě, stejně jako starým pannám. Pozdě poznala s jakou rychlostí lze změnit špulky a cívky v lahve bílého vína a co umí muž, jehož hrdlo páchne kysele po prohýřené noci. Naštěstí jí muž zemřel, sotva vypil poslední nit z krámku. Zdědila po něm domovnictví. Jí však šlo, jako tak mnohým neduživcům, kteří jsou od mládí podceňováni svým okolím, o uznání, o postavení, jež by ji vyrovnalo s ostatními. Byla přívětivá k domácímu pánu, zdravila uctivě ženy, kterým se líbala ruka, a poctivě vyháňela žebráky z domu, nebyl-li pátek. Po druhé světové válce se doslechla poprvé o socialismu. V hloubi se cítila vždy uražena a ponížena i těmi, kteří nikdy nepomýšleli urazit ji. A socialismus sliboval poníženým a volal po třídním narovnání. Vstoupila do levicové strany a vyzbrojena silou, již dopřává jen touha, naučila se řečnit a bojovat. Oči se jí leskly zanícením. Hájila sebe a lidé jí naslouchali, domnívajíce se, že hájí je. Stala se důležitou a byla v tom útěcha jejího srdce.

„Jistě víte, pane faráři, proč jsem přišla,“ řekla žena.

Kněz otevřel mlčky dveře kanceláře. Kos sedící na okně poplašeně ulétl.

„Prosím, posadte se,“ odpověděl kněz. Věděl, že záležitost nevyřídí zkrátka.

Žena položila na stůl listinu a posadila se na dřevěnou židli, která slabě zapraskala.

„Znám tu věc,“ řekl kněz, odsouvaje listinu a sedaje si.

„Přišla jsem si pro podpis,“ pravila žena rozhodně.

„K tomu potřebujete právě můj podpis?“ namítl kněz.

„Mír a zákaz strašlivých zbraní je přece záležitostí každého poctivého člověka. Neříkejte, že potřebujeme váš podpis, i vám bude k užítku, podepíšete-li,“ pravila žena, tisknouc příruční kabelu k hrudi.

„Mír znamená klid duší a srdce naplněné láskou,“ řekl kněz, jako by sám sobě chtěl objasnit význam toho slova.

„Mír je potřebný, aby nekrvácela dělnická třída pro zájmy imperialistů, abychom mohli budovat socialismus,“ mínila žena „jsme ochotni bránit mír všemi prostředky.“

„I válkou,“ řekl kněz tiše.

„Nepřišla jsem, pane faráři, rozmlouvat o věcech, které jsou každému slušnému člověku jasné. Doufám, že nejste pro to, aby se prolévala na bojištích krev.“

„Ne, pro to opravdu nejsem,“ přisvědčil kněz, „ale bojiště, na němž se setkávají dvě ozbrojené armády, opravdu není dnes jediným bojištěm, na němž lze prolévati krev.“

Žena nechápala knězovy úvahy, její myšlení bylo přímočaré, chtěla podpis a nechápala knězovo otálení. Stávala se netrpělivou:

„Chcete snad říci že vůle lidu, který si nepřeje válku, nestojí za to, abyste si jí povšiml?“

„Vy znáte vůli lidu?“ tázal se kněz.

„Vůle lidu je v tisících podpisech, které jsme již sebrali,“ odpověděla žena popuzeně.

„Lid je proti válce a vy ho pod záminkou míru chcete sjednotit, aby se stal nástrojem nových bitev. Bouříte proti strašlivým zbraním a ponecháváte lidem zbraně méně strašlivé, které však, budou-li užity ve velkém počtu, způsobí stejnou zkázu jako kterákoliv velkolepá zbraň,“ řekl kněz rozvázně.

„Pane faráři, varuji vás před takovou řečí. Hovoříte jako zrádce lidu,“ rozčílila se žena.

„Děj se vůle Boží,“ pravil kněz a mírně se usmál.

„Pro Boha zapomínáte na lidi. Pán Bůh tady nic nezmuže. Lidé chtějí činy,“ zvolala žena.

„Pravda,“ usmál se znovu kněz „Bůh pracuje příliš pomalu, ale to je zárukou každé dobré práce. Zázraky jsou dnes řídké právě tak, jak řídká je dnes silná víra. Leckdo by si však přál, aby se Bůh snížil a dělal mu číšníka nebo kuplíře. Za cenu takových zázraků by ho možná uznal. Ostatně podpis, ať dobrovolný či vynucený, není ještě činem, po kterém volá lid. Lid volá po míru, ale mír není politická strana a nesmí jí být, jinak se snadno stane válkou.“

„Nechápu,“ řekla žena a červeň se jí hnala do tváří „nechápu, jak může křesťan nepodepsat listinu míru. Copak neřekl Ježíš: milujte se?“

„Nezapomínejte,“ zvedl kněz prst „že Ježíš vymrskal kramáře z chrámu.“

„Proč, pane faráři, dělat jednoduché věci složitými,“ pokusila se žena o vlídnější hlas, „ve vedlejší farnosti podepsal farář i kaplan.“

„Jednám podle svého svědomí,“ řekl kněz „a moje svědomí nepatří nikomu jinému než mně. Jen mně samému bude skládat účty z mých slov a činů před Bohem. Neřídím se příkladem lidí, ale svou vírou.“

„Musím vám, pane faráři, říci, že jste špatný vlastenec.“

„Je patrně velmi lehké stát se vlastencem,“ usmál se kněz, „stačilo by k tomu, abych podepsal, nemám pravdu?“

„Pane faráři,“ řekla žena „je mi líto, ale nebudeme moci být shovívaví k lidem, kteří hovoří tak jako vy. To bychom se nikam nedostali. Za chvíli by se nám každý bouřil. Stávkovalo by se jako na michalčickém gymnáziu.“

„Na michalčickém gymnáziu se stávkovalo,“ zašeptal kněz udiven a měl před očima fotografii chlapce, kterou dnes daroval matce. Jeník studoval v Michalčicích.

„Ano,“ řekla žena a těšila se z úžasu knězova. Vykládala si ho mylně. „Ale lid si zjednal pořádek,“ dodala hrdě, „všichni jsou zajištění.“

Kněz se násilím vzchopil:

„Váš lid je několik jednotlivců, kteří se sami pokřtili jménem „lid“, jako se jiní křtí řádnými křesťanskými jmény. Říkají nyní: lid tomu chce a zatím to vše chtějí jen oni sami.“

Žena prudce vstala:

„Nepodepíšete?“

„Ne,“ řekl kněz.

„Jak chcete,“ řekla žena s důrazem, aby ukázala, že kněz nesmí ukazovat, co chce. Odešla bez pozdravu.

Když se kněz vracel od dveří, slyšel volat stařenku z kuchyně, že je oběd na stole. Polévka kouřila z talířů. Usedli.

„Byl tu starý Mráz,“ žvatlala stařenka blaženě „má novou hospodyni, adventistku. Představ si, že si ta ženská dává každý večer k posteli botky a na pelesť šaty a kabát. Aby prý nemusila předstoupit před Pána Boha v košili, kdyby prý nadešel v noci poslední soud.“

Kněz však mlčel a pozoroval kouř stoupající z polévky.

„A říkal, že prý Svatý otec vyslechl jednu španělskou jeptišku, které v šestnácti letech sdělila Panna Maria nějaké tajemství. Teď je prý jeptišce dvacet a směla o tajemství promluvit. Musilo to být něco hrozného. Pán Bůh s námi. Svatý otec se po audienci roznemohl.“

A stará paní udělala kříž, dotýkajíc se čela, brady a hrudi. Začali jíst polévku. Obraz stařenčina vnuka stál opřen o květináč v čele stolu.

Je mezi nimi, říkal si kněz, je mezi nimi. Snad ho už neuvidíme.

„Mluvila jsem se starou Fialovou,“ pokračovala stařenka, zaujata vlastními novinkami, „říkala, že nemůže hýbat levou rukou. Já na to: Škoda, že nejsou Lurdy blíž, pomohly by vám. Ona zas: Nevěřte tomu, Bůh si vybírá ty, kterým chce pomoci. Všem nepomohl ani v Lurdech.“

Kněz mlčí a poslouchá jen vlastní úzkost.

„Já zas říkám,“ usmívá se stařenka mezi dvěma lžícemi polévky, „záleží také na vás, Fialová. Ti, kdož se uzdravili, věřili čistou, pevnou vírou.“

Kněz mlčí.

Po obědě jde na nádraží. Vlák přijíždí, lidé vystupují a rozcházejí se, ale ti, kdož jsou očekávání, nepřicházejí.

Kněz vychází z nádraží. U východu stojí několik mladíků. Zastavuje se u nich a vytahuje z kapsy tři lístky. Chvatně je podává prvnímu z nich.

„Jsou na koncert,“ říká „jděte anebo, anebo je prodejte.“

Pak skoro prchá z toho místa. Brzy se však zastaví, trápí ho záducha.

Obdarovaný chlapec obrací lístky v ruce a nechápe, proč měl ten starý farář slzy v očích.

9.

Při poslední proměně narazila má padající hlava na roh lavice v nádražní čekárně. Od té doby cítím v lebce bolest. Jedna myšlenka mne však neopouští: musím odtud. Musím odtud, to vím. Nevím však, bude-li mi to něco platné. Přistihuji se při podivuhodných pocitech. Stává se mi, že při pohledu na stůl cítím jeho prasto-

rovost a hranatost. Pohlédnu-li na okno, mám pocit skla, je mi, jako bych zprůhledněl, obávám se pohybovat se v pokoji plném předmětů, abych nenarazil a neroztříštil se jako skleněný džbán. Vstupuji do neživých věcí, do dřeva a do kovu. Prorůstám látkami svých šatů a je mi, jako by každou nití procházel nerv a jako bych sám měl knoflíky přišité na kůži. Chvíle mých proměn se hromadí. Je jich stále víc. Stávám se i vodou ráno v umyvadle a dojem vlastní tekutosti je velmi silný.

Kam odejet, abych se zbavil lidí i věcí, které znamenají svět... Usedám do prvního vlaku, který se mi namane. Potřebuji změnu a pohyb. Naproti mně sedí ve voze jakýsi mladík. Jinak je všude prázdko. Vlak vyjíždí. Pokusím se usnout a zapomenout na všechno. Ale naproti mně sedí mladík. Přesednu si jinam, myslím si, abych ho neviděl. Nemohu však. Musím zůstat sedět. Musil bych zůstat sedět, i kdyby proti mně seděla má vlastní zkáza. Nedovedu se již ani pohnout. A jazyk mi dřevění.

10.

Vlak zastavil v rovině. Václav Hamza vyšel z malého nádraží a dal se suchou a sypkou cestou k vesnici. Pod každým krokem zavířil šedý rozpálený pach a usazoval se na botách, šatech i na trávě při cestě. Tůně ležely v poledním parnu jako leklé ryby, ukazující svá stříbrná břicha. Minul řady vysokých topolů a vystoupil do stráně. Mezi olšovým listím se objevily první střechy vesnice. Ležela tiše při cestě a vzduch tekl kolem stavení jako hustý zlatý med. Ve stínu černého bezu seděly slepice a nedaly se vyplašit ani Hamzovými kročeji. Otevřel zelená vrátka a pes u boudy krátce štěkl. Na lavici ležel

pytel s okurkami a dveře do chodby byly dokořán.

„Že už jsi přijel,“ zvolalo děvče u plotny a podalo mu obě ruce.

„Dlouho jste mi nepsali,“ řekl Hamza.

„Chceš jít se mnou, Václave? Jdu za našima s obědem,“ usmálo se děvče. Dívalo se zvědavě na bratra, který nabral z vědra vody a zhluboka pil.

„Otec se zlobí,“ řekl, „vid.“

Přikývla mlčky.

Hm, myslil si Václav. Čekají mne tu pěkné výklady.

Devče skládalo oběd do košíku. Pod šátkem přehozeným přes košík se rýsovala hrdla lahví s pivem. Václav se netěšil příliš na hovor s otcem. Starý sedlák představoval v jeho úvahách vždy nepřítele pokroku. Nerozuměli si. Pokrčil rameny. Vzpomněl si na universitu a na svůj stranický spor s profesorem Semeringem. Nebudu měkký, umiňoval si. Nejde o mne, ale o štěstí všech. Zvedl se a následoval sestru.

Zastrčila petlici u dveří a vyšla s bratrem na dvůr. Ukázala na okurky, hrnoucí se z pytle:

„Jsou k smíchu levné. Otec říkal, že bude lépe, zaoráme-li je, než abychom tolik tratili. To je za všechnu dřinu.“

Hamza neodpověděl. Mlčky rozvažoval o škodách, které způsobují národnímu hospodářství neuvědomělí lidé. Nezdržel se však poznámky:

„Nu ano, peníze,“ řekl posměšně.

Sestra se na něho podívala překvapeně:

„A pročpak se tedy dřeme?“

„Nemuseli byste, kdybyste nechtěli,“ zahuchel, „ale to jste celí vy. Práce jsou u vás jen peníze. Nedovedete pochopit, že práce je velkolepé společné budování a chcete mít všecko jen a jen pro sebe. Proto si převádíte práci na peníze.“

Ty můžete zamknout do šuplíku, ty jsou vaše. Sobci.“

Sestra se polekala:

„Nemluv tak před otcem. Vyhnal by tě.“

Hamza zavřel vrátka:

„To se nedá nic dělat. Však on jednou také prohlédne. Tady jde o všechny a ne jen o mne!“

Přešli náves a vyšli do polí. Václav šel před sestrou vážným, unaveným krokem. Sestriny bosé paty našlapovaly rychle a ustrašeně. Opatrně přidržovala šátek na koši. Neodvažovala se hovořit, aby bratra nepodráždila. Přešli lávku. Potok byl téměř vyschlý a břeh se drolil do mělkého koryta.

„Václave, Václave,“ křičel malý chlapec, který jim přiběhl naproti. Hospodář sekal směsku. Ohlédl se a sekal dále. Matka odložila hrábě a šla příchozím vstříc.

„To jsi hodný, že jsi už přijel,“ vítala syna, kterého mladší bratr táhl za ruku. „Jak ses měl? Ve vlaku bylo horko, vid’.“ Matka měla plno otázek. Při řeči brala jídlo z košíku a pokládala je na šátek.

Zatím otec dosekal, odložil kosu a pokročil k synovi. Velký, opálený, na krátko ostříhaný. Vlasy mu už bělely. Na vrásčitém hrdle vystupoval ohryzek. Na šíji měl malou hnědou bradavici, která téměř zanikala v snědé pleti. Podal synovi ruku a všichni se posadili k jídlu. Otec chtěl vědět, jak teď vypadá Praha. Syn začal vyprávět o májovém průvodu, v němž nesl standartu. Otec máchl rozhořčeně rukou:

„Navrch se to třpytí a vespod to hnije.“

Syn polkl a řekl:

„My chceme šťastnější život a to ty nechápeš.“

Otec přestal žvýkat a pohlédl na syna:

„Budou nám brát pole. Zítra tu bude náramná sláva. Jako když pohřbívají. A ty říkáš šťastnější život.“

„To se rozumí,“ mínil syn, „jednotlivým sedlákům se to nebude zdát. Ale na to nesmíme dát, budujeme šťastný život pro všechny...“

„Jak to,“ přerušil otec syna „kdo na to nesmí dát, kde stojíš a s kým, prosím tě. Jako bys nebyl z rodiny.“

„Nejde o rodinu,“ vysvětloval syn „jde o třídy, celé veliké skupiny lidí.“

Otec jedl a pozoroval syna s utajovaným neklidem.

„Až tu budete mít zemědělské družstvo,“ pokračoval syn, „sám poznáš, jaká je to výhoda.“

„Ve vsi vedle,“ řekl otec „mají družstvo a když chtěl starý Vácha dát dceři věno, nesměl. Vkladní knížky patří prý družstvu. Člověk je dobrý na to, aby šetřil. Peníze zhltně družstvo. Takové je to.“

„Věno je přežitek,“ řekl syn a utrl stéblo trávy, „v nové společnosti se lidská společnost sama postará o potřebné pro novomanžele.“

„Věno je přežitek, peníze jsou přežitek,“ zvolal otec posměšně, „ale daně se platí, vybírá se na dvacaterý účel. Ti tvoji noví lidé nežijí, leda v tvé palici. Naše štěstí je mít štěstí, štěstí našich dětí záleží zas v tom, aby se oni měli dobře. Pravda, měli jsme vždycky na mysli, aby se vám pěkně vedlo. Ale ta tvá povedená cháska nám bere to, co jsme dětem chystali, a dává nám láry fáry o budoucnosti. Jakápak budoucnost, nebudou-li pole a krávy naše. Tvůj dědek tu pracoval i dědek tvého dědka a já, podívejme se, já tu poslouchám tvoje bláznovství, které si pochvaluje, že o všechno přijdu.“

„Přijedou traktory a pomohou vám s prací, nebudete se dřít a budete víc sklízet,“ uklidňoval syn otce.

„Byl bych si už mohl traktor koupit sám. Zaplať Pán bůh, neudělal jsem to. Všem trak-

tory vzali. To jsou ti tví čistí kumpáni. My jsme prý nepřátelé, a proto nás požírají. Až sežerou nás, své nepřátele, dojde i na tebe. Taky tě sežerou,“ rozčiloval se otec.

„Mám důvěru strany,“ řekl syn a hryzal stéblo trávy.

„Máš důvěru, hledme, hledme. Tak jim řekni, co z nás udělali. Jen jim řekni,“ křičel otec, „totiž jestli jsi ještě náš!“

Matka a sestra hleděly vyděšeně na otce a syna. Malý chlapeček stahoval tvář k pláči.

„Ne strana,“ řekl syn pevně, poněkud pobledlý, „ale ty bys potřeboval poučení...“

Otec prudce vstal a začal pěsti. Bradavice na šíji se mu chvěla. Teď udeří, myslil syn a zvolna vstával. Ale otec jen mávl sevřenou pěstí a křikl:

„Jdi.“

Syn se vzdorně obrátil a odcházel. Matka se dívala na jeho záda, která se pomalu vzdalovala. Sestra se neodvážila vzhlednout. Otec se chvěl hněvem.

Václav Hamza odcházel a cítil v zádech pohledy. Napřimil se. Nezáleží na tom, říkal si, jsou nevědomí a to je to. Slyšel za sebou matčin a otcův hlas. Domníval se, že matka otcí domlouvá, a proto zrychlil krok. Nechce s nimi nic mít, vyhnali ho. Po chvílce cítil však lítost. Přece jen čekal, že ho zavolají zpátky. Zpomalil. Byl už u lávky. Opatrně se ohlédl. Otec už zase stál rozkročen a kosil. Matka měla hrábě v ruce a bílá skvrna na kraji pole je jeho sestra. Skládá asi nádobí a bratříček jí pomáhá. Václav se obrátil. Obloha byla stále jasná, horká, ocelové barvy. Zamířil k lesu. Usedl při samém kraji. Dnes tu ještě zůstane a zítra uvidí. Mohl by se vrátit do města. Práce je v létě všude dost. V lese i na poli. Přidá se k některé skupině mladých, kteří pojedou z města ven

za prací. Zpozoroval pod borovicí mraveniště. Oč dokonalejší je mravenčí společnost, než naše, pomyslí si. Musilo to tak dopadnout. Ale neprosí se nikoho o nic. Revoluční doby nikoho nehýčkají. Je to zvláštní, jak se lidé vzpírají vlastnímu štěstí. Mluv s nimi andělsky, mluv s nimi ďábelsky. Přesvědčí je jen činy. Velké činy. A kdo ani činům neporozumí, toho je třeba vyřídít. Do pracovních táborů s nimi. Dějiny se pohnuly a nezastaví je ani otec, ani matka. Kdo nechce vidět, doplatí na to. Chtěl otci otevřít oči. Nepovolil. Dobrá, za to, co přijde, může otec sám.

Les voní pryskyřicí a jehličím. Nad hlavou slabě vrže sosna. Možná, že je tam veverka. Václav se natáhne na mech. Ještě zaslechne ze vsi kokrhat kohouta a pak usne.

Probudí se za klekání. Chvatně vstává, protírá zalepené oči, setřásá jehličí a smete s rukávu mravence. Rozvažuje, kam půjde. Dává se nazdařbůh cestou za humny. Kdyby tak mohl mluvit s Růženou. Psala mu naposled před čtvrt rokem. Potěšilo by ji to. Zaradoval se nad tou myšlenkou. Je hezká a dobrá. Cítí potřebu svěřit se někomu, kdo s ním cítí. Blíží se zadem k chalupě u tůně. Snad Růžena vyběhne, zadoufá. Na zahrádce mají slunečnice a v samém koutě růžový keř. Chalupa je však tichá, nikde ani hlásek. Odněkud přiběhne kočka a lísá se Václavovi kolem nohou. Budou asi na poli. Všichni se tu dřou a přijde-li někdo a řekne jim, že je to zbytečné, berou na něho vidle.

Kdysi v dávnověku by jediný člověk sám mnoho nezmohl. Lovilo se v houfech, žilo se v houfech a milovalo se v houfech. Ale lidé, jako otec, zapomněli na své předky a ohánějí se jen dědy a nejvýše pradědy, zkaženými příkladem vrchnosti. Peníze, věna a dědictví. Člověk, který má peníze, stačí si sám. Jak by se smáli

naši dávní předkové. Pojd' s námi na lov a ukaž, jak prospěješ našemu rodu. A rod byl tehdy víc než otec, matka a děti. Zásoby byly společné a nebylo možno přidávat jen na svou hromádku. Přidávalo se na společnou. Hamza, nadšen obrazem, který vyvolával v mysli, začal bzučet písničku. Byl na sebe hrdý. Musím vytrvat, říkal si, však i tady poznají pravdu a budou říkat – Václav to věděl už dávno, měli jsme na něho spolehnout. Ale nelze je omlouvat.

Přesto, že se Václav zachoval sebevědomě a hrdě, byl v podstatě z druhu měkkých a bezradných lidí, kteří se mohou jevit sebevědomě jen díky tomu, že vášnivě přilnou k nějakému myšlenkovému směru a ten přijímají a brání bez výhrad, aniž by usuzovali. Václav byl z těchto vášnivě přijímajících s celou oddaností svého srdce. Byl přesvědčen o všem, čemu učil dialekticko-materialistický světový názor a nemohlo tomu být ani jinak. Kdyby byl zapochyboval o těchto pravdách, byl by ztratil svou jistotu a stál by opět na počátku, bezradný, tápající a kolísající. Jeho politické přesvědčení mělo v sobě cosi z víry zoufalcovy, jenž pln naděje chytá se trámu v mořském příboji. Zachytí-li se trámu, drží se ho pevně, neboť pustit se znamená zkázu. Kdokoliv napadal politický směr, jemuž oddaně sloužil, nenapadal jen politický směr. Hamza pokládal takové napadení za přímý útok na sebe, na svou jistotu. Bránil stranu a bránil tím sebe se všemi důsledky, které přináší sebeobrana. Bráníme-li se, jsme vždy nakloněni využít výhody, kterou nám poskytuje naše vlastní shovívavost vůči nám. Hamza nečinil rozdíl mezi stranou a sebou, proto byl ke straně shovívavý. Tím nemilosrdněji stál proti jejím nepřítelům. Nedovedl se opřít o sebe, o svou osobnost, jíž pohříchu neměl, opíral se o stranu, jako slabí se opírají o hůl, aby dodali

svému kroku pevnosti. Ale síla je v holi a nikoli v jejich nohách.

Zatímco čekal Václav na Růženu, objevila se na vybledajícím nebi první hvězda. Posadil se na mez a díval se na cestu, odkud očekával, že Růžena přijde. V topolovém stínu létal netopýr a v dálce štěkal pes. Pak se ozval štěkot blíž a pak ještě blíž. Někdo šel po cestě a jak míjel chalupy, probouzeli se psi z horké denní dřímoty a štěkli na chodce. Na světle cesty se objevila tmavá štíhlá postava.

„Růženo,“ zavolal polohlasem.

Postava se zastavila a hleděla směrem, odkud přišel hlas. Pak odbočila s cesty do posečené louky. Vyšel jí vstříc.

„Ale, to je Václav,“ řekla udivena.

„Přijel jsem na prázdniny, ale dlouho nezůstanu. Otec je proti mně.“

„Snad jsi nepřijel na zítřejší slavnost. Bude se zakládat družstvo. Celá vesnice je vzhůru.“

„A proč bych já na slavnost?“

„Jsi přece u nich, máš jistě radost.“

Václav přeslechl, dychtil po tom, aby vzbudil účast se svým osudem. Připadal si mučednický.

„Víš, otec se zlobí, vyhnal mne,“ stěžoval si.

Na cestě se ozvaly hlasy a zaskřípal vůz.

„Naši,“ vydechla Růžena a utekla na cestu. Běžel za ní. Nedoběhl však. Zastavil se uprostřed louky. Ať běží, myslil si trpce. Co jsem mohl od ní čekat? Nemá rozum. Kdyby ho měla, nedovedla by ho použít, odlehčoval si zlomyslně. Krásky má také namále. Boky má příliš vysoko. A Václav násilím přerušil své soukromé úvahy. Určoval si v soukromých citech kázeň. Obával se individualismu. Tak tomu říkal. Nutil se do myšlení, jež označoval kolektivním. Dopouštěl se při tom omylu, chtěje u sebe

vynutit povahový rys, který může vzniknout jen přirozeným pohybem v myslích řady generací. Násilným utvářením svého postoje dostával se však právě tam, kde nechtěl být. Aby se zbavil nežádoucího přemítání, zamířil k hospodě na návsi. Jistě tam bude někdo, s kým se dá hovořit. Musí hovořit. V hospodě svítily. Vystoupil po třech vyšlapaných schodech k zaskleným dveřím se zelenou záclonkou. Zvonek zacinkal. Ve výčepu sedělo několik mužských. Dívali se zvědavě na Václava, ale nepoznali ho. Ani Václav je neznal. Snad byli z vesnice za lesem.

Krčmář, který večerel v kuchyni, přišel s plnými ústy. Polykaje sousto, prohlížel si Václava. Proti všem pravidlům byl krčmář hubený chlapík. Hladil si holou lebku plochou dlaní jako vždy, když přemýšlel. Náhle se pleskl do čela.

„Václav, že jste Václav, inu, toť se ví,“ a šenkýřovi se rozhýbaly všechny svaly v tváři. Nezapomínaje však na obchod zeptal se ihned:

„A co si dáme?“ Když stácel do sklenice pivo, začal rozhovor, který pokládal za svou povinnost: „Tak doma, na vagace, inu odpočinout si, toť se ví.“

„Máte tu prý zítra slávu,“ řekl Václav.

„Inu, jak se to vezme,“ mínil krčmář opatrně. „Hudba hraje, sem tam někdo někoho vezme do kola, promluví se řeč a je konec. Před čtyřmi lety jste měl vidět posvícení u nás. Co lavic jsme postavili na zahradě. Tehdy se tržilo. Inu je sláva a sláva. Pořádný funus je taky sláva.“

Václav upil ze sklenice a zadíval se nad výčepní pult. Potměšilý mnich s odřenou tváří tam nabízel Klášterní tajemství.

„Copak statkáři,“ myslil nahlas, „ti se neradují. Ale chalupníci mají asi radost. Budou se teď mít líp.“

Krčmář si pohladil pleš.

„Nevěřte tomu. Měli se teď dobře. Prodali ve městě máslo i vejce, protože nemuseli tolik odevzdávat. A pak, chudšas se drží svého kousku pole snad víc než ten, kdo má celé lány. A pak – mnoho nevěle dělá místní švec, víme. Povede celé družstvo. Neříkal vám otec?“

Václav rychle dopije a hodí na stůl peníze. Krčmář udiveně potřásá hlavou.

Venku je už tma. Tu a tam jde domů někdo z těch, kteří pracovali na vzdálenějších polích. Za vsí tlumeně hřmotí a posykává motor stříkací pumpy. Kropí zeleninu. Václav je na rozpacích kam jít. Ještě před chvílí měl touhu po družném hovoru s mnoha lidmi. Ztratil ji však. Potřeboval, aby lidé, s kterými hovořil, byli téhož názoru jako on. Pak rostl sám před sebou, jeho sebevědomí sílilo. Byl pravým opakem těch lidí, kteří rostou, narážejí-li na protichůdné názory a jejichž sebevědomí se zvětšuje počtem nepřátel. Přijel domů pln nadšených představ. Čítal horlivě noviny a pokrokový optimismus, který byl v jeho povaze, přibýval na váze každým přečteným odstavcem. Skutečnost však, věrna svému zvyku, stínala sny.

Bylo mu, jako by z něho vystěhovali kus něčeho, co je mu nejvš potřebné. Proto nakonec vykročil k ševcově chalupě. Všichni, s nimiž jsem se tu setkal, jsou zpátečníci a švec je jejich nepřítel. Budu si s ním proto rozumět.

V chalupě se svítilo a vrátka byla otevřená. Na chodbě bylo slyšet hlasy, které umlkly, sotva Václav vstoupil na cihlový chodníček při stavení.

Václav nijak zvlášť ševce neznal. Byl tu teprve několik let. Dvakrát, třikrát mu přinesl za svých studií boty do správký. Ani si nedovedl přesně vzpomenout na jeho tvář. Nezajímal ho tehdy. Dneska však, kdy se švec stal předmětem selské nenávisti, byl na něho zvědav. Jaký

to musí být skvělý muž, svěří-li mu strana tak důležité místo.

Švec stál v chodbě, byl menší postavy a do pruhu světla, které se rozlévalo otevřenými dveřmi ze světnice, se vešel celý. Drobná, pohublá tvář byla napolo skryta v mýdlové pěně. V pravé ruce držel břitvu. Právě ji nabrousil. Chtěl se vrátit ke světlu. Překvapen kročeji na zápraží zůstal stát. Václav ho pozdravil jako soudruha. Ústa pod mydlinami se slabě pohnula.

„Jsem Václav Hamza,“ řekl student.

Švec kývl hlavou a ukázal loktem do světnice. Václav zaslechl ve světnici prchavé kroky a přibouchnutí dveří do komory. Když vstoupili, nebyl ve světnici už nikdo. Švec ukázal na židli a sám usedl k zrcátku. Z místnosti zmizel ševcovský stůl a nábytek, zaplňující čtvercovou místnost, byl zřejmě zhotovován se střídavým úspěchem a neúspěchem. Vedle selské židlice, usilovného výrobku učedníka, stál skleník, v jehož zrcadlivé ploše se zachvíval obraz široké barokní skříně. Železná postel v rohu připomínala smutná hotelová lůžka, z kterých jako by stále stoupal vlažný pach nedávného hosta. Celek se podobal nábytkovému museu, kde nové kusy nábytku vytlačují staré a vzbuzoval v pozorovateli neklid a nepříjemný pocit, který je důsledkem křiklavé nesrovnalosti. Švec byl oblečen v nových skořicových kalhotách, na něž pečlivě rozprostřel ručník. Chystal se na schůzi.

„Dobře, že jsi přišel,“ řekl studentovi, zkoušeje ostří břitvy. Hovořil rychle a zdálo se, že celý obličej pospíchá, jako jeho řeč. „Tvůj otec nám, soudruhu, dělá potíže. Měl bys mu domluvit.“

Václav se začervenal. Styděl se za otce. Ten nikdy nepochopí, jak je to krásné, když se se-

tkají dva lidé, téměř neznámí sobě navzájem, ale spojeni vítěznou myšlenkou, která je důvěrně sblížuje. Švec i já stojíme v jedné řadě, jsme soudruzi.

„Rozešel jsem se s otcem. Chtěl jsem mu vysvětlovat, ale bylo to marné,“ řekl.

Švec nadul tvář a začal se holit. Náhle zastavil břitvu:

„Je jich ve vsi víc, jako je on. Nepochopí a nepochopí. Ale poradíme si s nimi. Nepůjdou-li s námi po dobrém, zatočíme s nimi.“

„Myslím, že nezbude nic jiného. Jde konečně o jejich dobro,“ odpověděl Václav.

„Počítají s válkou,“ řekl švec otíraje břitvu do útržku novinového papíru. „Kdybychom dali na ně, nedočkali bychom se socialismu.“

„Válka nebude,“ řekl Václav.

„Tvůj otec má jiný názor,“ obrátil se švec k Václavovi, „už jsem uvažoval i o tom, nemám-li ho udat. Říkal, mám na to svědky, že je válka na obzoru a že ani vůl z jeho stáje nevěří, že bychom ji vyhráli my. Ale neudal jsem ho, čekám ještě.“

„Vím,“ řekl Václav, „někteří soudruzi jsou shovívaví, ale správné to není. Revoluce vyžaduje oběti. Budeme-li chránit své nepřátele, můžeme být jisti, že oni nás nijak chránit nebudou. Společné věci vznikne větší škoda než užitek.“

Švec začal holit druhou tvář. V komoře, vedle světnice někdo přecházel a Václav se zadíval tím směrem. Spatřil na skříni několik knih.

„Zůstaneš ve vsi?“ zeptal se ho švec. „Zakládáme zítra družstvo.“

„Vím,“ řekl Václav, „ale nemohu se vrátit po tom všem domů a nevím, kde bych přespal.“

„Hm,“ zabručel švec a znepokojil se. „Nechal bych tě u nás, ale nejde to.“

„Mohl bych přespat na seně,“ spokojoval se Václav.

„Kdepak bych vzal seno,“ podíval se švec. „Louku jsem na jaře prodal.“

Václav se odmlčel. Švec si osušoval tváře a shrnoval rukávy košile.

„Jdu na schůzi,“ řekl, oblékáje kabát.

„Nemám kam jít, snad bych mohl jít na schůzi s tebou,“ navrhl Václav.

„Rád bych tě vzal,“ odpověděl švec a dopínal si kabát „ale není to veřejná schůze, je to vlastně důvěrná porada s několika soudruhy o postupu při rozdělování úkolů. Musíme vypracovat návrh, který předložíme na veřejné schůzi. Bude se hovořit o věcech, které ještě nesmí mezi lidi.“

„Myslíš, že na mne není spolehnutí?“ zvolal Václav a povstal.

„Ne, to nemyslím, ačkoliv tvůj otec...“

„Nemám s mým otcem nic společného, víš, kde stojím,“ řekl Václav.

„Nemluvíš správně, soudruhu,“ hbitě vykládal švec, „takhle bys stavěl celé učení o třídním původu na hlavu. Já jsem z proletářské rodiny, ale tvůj otec není žádný proletář. Přesto ti věřím. Na důvěrnou schůzi tě však vzít nemohu. Jestli mne chceš doprovodit, můžeme jít spolu.“

„Ne, děkuju, půjdu sám,“ řekl Václav zatrpkle a vyšel z chalupy. Šlo se mu těžce. Nějaké děvče se mu postavilo do cesty.

„Václave.“

Poznal svou sestru.

„Maminka vzkazuje...“

„O nic se neprosím,“ vykřikl skoro plačtivě a dal se do běhu. Zastavil se za vsí. V tichu širokém a dalekém slyšel bít vlastní srdce. Loudal se vzhůru do stráně a zas dolů na pěšinu. Minul řadu topolů, na jejichž vršcích se třpytily

hvězdy. Kráčel podle železničního náspu. Když spatřil nádraží, oddechl si. V kanceláři bylo ještě světlo.

11.

Poznámka redaktora Makaria: Vystoupili jsme z lesa. Před námi ležela strniště a za nimi se zvedal v zahradě vysoký dům s červenou střechou. Dali jsme se s celou společností pěšinou mezi polmi k mřížovým vratům, jež vedly do zahrady.

„Načpak je tam v rohu kaple?“ otázal se jeden z naší skupiny. Byl toho mínění, že kamkoliv chodí kněz, začne být brzy v hlavách nepořádek, neboť kněží prý odtrhují život od jeho hmotného základu, namlouvajíce lidem pošetilosti o duši a duchu. „Ostatně,“ dodal s úsměvem, „těm zde se už nemůže nic stát. Jedině zde snad faráři neškodí.“

V kanceláři, hned za mřížovými vraty, nám byl přidělen jeden z dozorců a vystoupili jsme po schodišti vzhůru. V široké chodbě jsme potkali malého, silně krátkozrakého muže. Zdálo se, že je ve svých černých šatech jen trpěn. Oblek ho obklopoval jako zajatce a muž se tvářil nešťastně, jako by si byl vědom nepřítelství, jež mu oděv vyhlásil. Sotva nás spatřil, zaradoval se a zvedl poněkud svislá ramena. Silná skla na očích se mu pohnula. Vztáhl k nám kazatelským pokynem ruku:

„Nemoci, nemoci. Všechny pocházejí z hříchu. Až zmizí hřích, zmizí i nemoci. Budete překvapeni svou čistotou a zdravím. Ale jen ten, kdo uvěří.“

Dozorce si mužíka změřil a ubožák nám chvatně ustoupil s cesty.

V pokoji na konci chodby seděl starý muž, jenž počítal na prstech. Chvílemi zabručel:

„Deset tisíc letadel na Moskvu, tři pluky na Paříž.“ Vzápětí bručel nějakou písničku, z níž bylo málo rozumět.

„Bomba... bomba...“ zpíval ten dobrý muž, nevšímaje si nás.

Byl to paralytik.

Když jsme stoupali po schodech do druhého patra, shlédl jsem do zahrady. Zaujat její krásou, zůstal jsem stát. Pod mohutnými jilmy a habry se procházelo několik žen v odpoledním slunci. Nehovořily, kráčely směrem k budově a každá z nich se dívala jinam. Jedna z nich se dívala vzhůru a spatřila mne. Neobyčejně nestoudným způsobem zvedla sukně. Pospíšil jsem za ostatními.

Náhle se zvedl za jedněmi z dveří pokřik:

„Kolik mi dáte? Sto tisíc? To není žádný obchod!“

Několik ošetřovatelů přeběhlo po chodbě.

V oddělení tichých chovanců jsem našel svého někdejšího spolužáka Vinanta. Usmíval se, když mne spatřil. Otázal jsem se ho, jak se mu daří. Řekl mi šeptem:

„Jsem svobodný. Myslíte snad, že jsme zavřeni za vysokou zdí? Ó ne. Zdi, které jste viděl kolem zahrady, obkličují ostatní svět, aby nevpadl do ostrova volnosti. Mějte se na pozoru, až půjdete odtud. Svět je plný bláznů, kteří strídají tváře. U nás je bezpečno. Jsou mezi námi tiší i křiklouni, tiší jsou tiší a křiklouni křičí. Nestydatost je tu nestydatá.“

Neodpověděl jsem. Vinant však hovořil dále k někomu třetímu, jehož spatřil náhle v koutě místnosti, kde já viděl jen holé stěny.

„Dovedu být strach, dovedu být láska, ale nedovedu už bát se a nedovedu milovat.“

Na odchodu mi správce předal balíček, na němž bylo mé jméno. Nalezli jej prý ve Vinantově kabátu. Když jsem balíček doma otevřel, byla v něm hrst popsaných papírů. Příběh Jakuba Vinanta.

Ediční poznámka

Novela „Proměny Jakuba Vinanta“ (podtitul „Příběh o převtělování duší“ byl doplněn editorem) je jednou z pěti knih, které Eduard Petiška napsal na začátku své literární cesty a které tehdy nemohly vyjít. Vycházejí postupně až nyní, první autorovy v mládí napsané prózy se dostávají tak ke čtenářům jako poslední.

Prvním z těchto děl z autorova archivu, které po letech vyšlo, bylo vydáno až roku 1999 nakladatelstvím Votobia, jako připomínka spisovatelových nedožitých pětasedmdesátých narozenin, pod titulem „Cesta do země Lidivoni“. Tato novela pojednávající formou imaginárního cestopisu z 18. století o současnosti, je velkým podobenstvím o člověku žijícím v despcii. Léta byla od doby svého vzniku – v padesátých letech – skrývána . . . V roce 1968 byla odevzdána do nakladatelství Mladá fronta, přijata k vydání a zilustrována, po příchodu sovětských vojsk nakonec však nevyšla. Druhý svazek z oné pěti, „Příběhy na které svítilo slunce“ (jehož titul použil autor později pro své zpracování mezopotámských, egyptských a izraelských příběhů), byl vydán roku 1999 nakladatelstvím Odeon. Je sbírkou kratších próz, vznikajících ve čtyřicátých letech. Měl vyjít po válce v Lukasíkově nakladatelství, ilustrován tehdy debutujícím Stanislavem Kolíbalem, po únoru 1945 byla jeho sazba rozmetána, text se uchoval v autorem zpracované korektuře. Třetí a čtvrtý svazek prvních próz, novely „Kamej“ a „Atlantik“, vydalo nakladatelství Baset roku 2002. Novelou „Proměny Jakuba Vinanta“ přichází tedy na knižní trh poslední z oné pěti dosud nevydaných textů. Rukopis nalezený v autorově archivu vznikl na počátku padesátých let a nebyl při svém vzniku – v době, kdy

autor nemohl publikovat – samozřejmě určen k vydání. Zachycuje nejenom dobovou situaci padesátých let – i dnes je zajímavý svým přesahem. Vypráví o situaci člověka v životě naplněném neupřímností a iluzemi, pod historickými realiami je možné i dnes číst jeho archetypický přesah.

„Pentalogie o lidském svědomí“ jakou autorovy knihy z počátků jeho tvorby představují, se tedy právě vydávaným svazkem »Proměny Jakuba Vinanta« uzavírá. Podává nejenom svědectví o jedné minulé epoše poznamenávající osudy lidí v Čechách, je i sondou do nepomíjejících archetypů naděje a beznaděje, zbabělosti a odvahy, upřímnosti a přetvářky.

První z této pětice knih vyšla jako připomínka autorových nedožitých pětasedmdesátin, pátá vychází jako připomínka jeho nedožitých osmdesátin.

Eduard Petiška, který se v dlouhé řadě svých knih později zabýval jak osudy současných lidí, tak i pověstmi, bájemi a příběhy starých dob (ať už mezopotámskými, egyptskými, řeckými, izraelskými, arabskými nebo českými), vytvářel i v těchto svých ranných prózách nadčasové studie o jistotách i proměnách lidského citu a rozumu, o jejich paradoxech. Česká literatura XX. století mívala své paradoxní osudy, patří mezi ně i to, že spisovatelova první díla mohou oslovit své čtenáře až jako poslední, která jsou vydávána . . .

E. P. M.

Eduard Petiška

*Proměny
Jakuba Vinanta*

Příběh o převtělování duší

Grafická úprava a sazba
Zdeněk Wagner *keBearSoft*

V roce 2003 vydalo
nakladatelství CHRONOS
K Břečkám 110, 143 00 Praha 4

Tisk WOW, s. r. o., Praha 1,
Washingtonova 25

Distribuce BASET
Plovdivská 3400
143 00 Praha 4
www.baset.cz
tel./fax 244 402 707

*Je možné vejít do jiné duše?
Je možné
vstoupit svým já do nového já?
Jakub Vinant
o tom pochyboval
až do podivuhodného okamžiku,
kdy se jeho já dotklo velkého poznání . . .*

*Neznámá novela
vychází poprvé
více než půl století od svého vzniku . . .*

Eduard Petiška (1924–1987), jeden z nejznámějších českých spisovatelů, oceněný Platínovou knihou (1999), básník (Okamžiky, Ovidiova rodina, ...), romanopisec (Soudce Knorr, Průvodce mladého muže manželstvím, ...), novelista (Atlantic, Kamej, ...), povídkář (Svatební noci, Třicet manželek, ...), autor knih pro děti (Pohádkový dědeček, Jak krtek ke kalhotkám přišel, Birlibán, Martínkova čítanka, ...), autor knih pro mládež (Staré řecké báje a pověsti, Golem, Čtení o hradech, zámcích a městech, ...), esejista, význačný překladatel, přichází k velké obci svých čtenářů v roce svého jubilea, nedožitých osmdesátin, s příběhem nalezeným v pozůstalosti.

ISBN 80-86722-07-4

9 788086 722078